

T.C

TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI

II. TARIM ŞURASI

10. ĆALIŐMA KOMİSYONU

TARIMSAL ÖRGÜTLER VE ÖRGÜTLENME

Komisyon Başkanı : Kemal ERDOĞAN

Başkan yardımcısı : Yrd.Doç.Dr.O.Murat KOÇTÜRK

Raportörtör : Ünal ÖRNEK

KOMİSYON ÜYELERİ:

Prof.Dr. Ahmet ÖZÇELİK(Ankara Üniversitesi Ziraat Fak.)

Prof.Dr. Aykut GÜL(Çukurova Üniversitesi Ziraat Fak.)

Çağla Yüksel KAYA (T. Damızlık Sığır yetiştir. Merkez Birliği)

Seyfi CANTÜRK (TEDGEM)

Türker TOPALHAN (Gazi Üniversitesi)

Yasin DEMİRKAN (veteriner Hekimleri Birliği Merkez Konseyi)

Prof.Dr.Zeynel CEBECİ (Çukurova Üniversitesi Ziraat Fak.)

Şevket YILDIRIM(MPM)

Uğur İLKDOĞAN(Türkiye Yem Sanayicileri Derneği)

Hüseyin KÜSKÜ (T.Tarım Kredi Koop. Merkez Birliği)

X. KOMİSYON TARIMSAL ÖRGÜTLER VE ÖRGÜTLENME

1.GİRİŞ

Tarımsal örgütler ve örgütlenme komisyonu; Ülkemizin tarım ve gıda sektöründeki yaşadığı ve yaşayacağı süratli değişimleri göz önüne alarak tarımsal örgütlenmeye bütünsel bir yaklaşım ile raporunu hazırlamıştır. Ülkemizde bu zorlu değişimler öncesinde başarılı olabilmek için, bütünleştirici ve birleştirici ortak akılla üretilmiş politikalar üretilmesine büyük ihtiyaç vardır.

Bu önemli değişimlerin başında 'Dünya Ticaret Örgütü ile yapılan anlaşmaya göre yapılan düzenlemeler, Avrupa Birliği'ne üyelik çalışmaları, Yerel yönetimler yasası, Kamu reformu yasası, Gıda ile ilgili denetimlerin Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlanması, Tarım reformuna bağlı olarak öngörülen değişimler ve Doğrudan gelir desteği projesindeki yapısal değişiklikler gelmektedir.

Bu gelişmelere bağlı olarak Türk tarım ve gıda sektörü ciddi yapısal değişimler yaşayacaktır. Küreselleşen dünya ticaretindeki rekabet zorlukları karşısında bu değişime ihtiyaç vardır. Tarımsal rekabette sağlıklı gıda ve sürdürülebilir tarımsal üretimin geleceği için; Üretici, kamu, özel sektör, ticaret ve dış ticaret kurumlarının inanç ve ülkü birliği ile desteklediği ortak programlar oluşturmamızdır.

Tarım ve gıda sektöründeki bu gün yaşadığımız sorunların tek sebebi olarak üretici örgütleri ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığını sorumlu göstermek yanlıştır. Bir örgütün başarılı olması için bağımsız sürekli finans kaynakları gerekir şarttır. Üretici örgütleri 2004 yılında bile bu kaynaklardan yoksun durumdadır.

Ticaret ve Dış ticaret sektörlerinin temsilcileri kesintilerle kaynağında oluşturulan sağlıklı sürekli gelir kaynakları sahip olmalarına rağmen bu olanak üreticilerden esirgenmiştir. Son ziraat odaları ve üretici birlikleri kanun tasarısı bu yaklaşımın en yakın ve somut örneğidir.Üretici örgütleri bağımsız finans yapılarına kavuşmadığı sürece etkili bir örgüt yapısına sahip olmayacak ve bu zayıf örgütlü yapı nedeniyle tarım ve gıda sektörü artan oranlarla ithalata bağımlı bir üretim modeline sürüklenecektir.

Bazı sektörlerde ithalata dayalı büyümeyi tercih etmek anlaşılabilir bir strateji olabilir.Önemli ürünlerde dünya ölçeğinde ciddi tarımsal üretimi olan ve gelişen bir gıda sanayiine sahip olan ülkemizin tarım ve gıda sektörü için ithalata dayalı büyümeyi tercih etmesi ülke menfaatlerine zarar verecek boyutlara gelmiştir.

Ulusal program.Avrupa birliği.Vizyon 2023.Bakanlığın 2006, 2010 stratejileri çerçevesinde öngörülen programları başarı ile yürütebilmek için yüksek düzeyde kurumsal işbirliğine ihtiyaç vardır.

Sağlık Bakanlığının gıda denetim yetkilerinin Tarım Bakanlığına bağlanması ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarım ve gıda sektöründeki yetki ve sorumlulukları artmıştır.

Avrupa Birliği yolunda ölkemiz tarım ve gıda sektörünü önemli yapısal sosyal ekonomik değişim programları uygulanacaktır. Bu değişim ve dönüşüm programının sağlıklı uygulanabilmesi için ; Ölkemiz , sağlıklı tarım gıda üretiminin geleceği ve AB müzakere sürecinin de başarılı olmak için; Tüm tarım gıda paydaş kurumlarının tek vücut bir takım gibi ortak hareket edebilecekleri bir inanç birliği oluşturmamızdır. Bu çetin yarışta başarı şansımız ise kurumlarımızın ortak program çerçevesinde yapacakları ölkü birliği, işbirliği, güç birliği kalitesine bağlı olacaktır.

Üretici, kamu, özel sektör, üniversite, sivil toplum kurumlarının gerekli düzeyde işbirliği yapamaması en önemli kurumsal zayıf yönümüzdür. Yaratılabilecek, başarı öyküsü ise bu kök sorunun üzerine ne ölçüde gidip bu işbirliğinin, etkileşimin kalitesini yükseltebildiğimiz ölçüde ortaya çıkacaktır.

Bu iletişim, etkileşim kalitesini geliştirmek ise bu kurumların liderlerinin sorumluluklarındadır. Üreticiler ve Tüketiciler kurumlar arası iletişim , etkileşimsizliğin bedelini ödeyen insanlar olacaktır. Kurumlar arasında iletişim , koordinasyon ve “Biz” ölküsünü yaratamamanın bedelini , “Bizler” çok pahalı ödeyeceğiz.

Bizler üreticiler ve aynı zamanda tüketiciler olarak Tarım ve gıda sektöründeki üretici örgütleri, kamu kurumları, Üniversite araştırma kurumları, ticaret ve sanayi kuruluşları ve dış ticaret kurumlarımızın ölkemizin sağlıklı tarım ve gıda üretiminin geleceği için;

Bu önemli yapısal değişim sürecinde, Türk tarım ve gıda sektörünün geleceğe hazırlanması ve dünya ile rekabette başarılı olabilmesi için, tüm paydaş kurumlar, “kurumsal kimliklerinin” üstünde, ulusal ortak menfaatlerimiz yönünde politikalar oluşturmak ve geleceğimiz için tüm kurumlar işbirliği elbirliği güç birliği, yapmak zorundadırlar.

2. ÜRETİCİ ÖRGÜTLERİ ve MEVCUT DURUMU

Ölkemizde tarım sektörünün ekonomi içerisindeki payı hala önemini korumaktadır. AB'ye üyelik görüşmelerinde en çok zorlanılacak sektörlerin başında tarım sektörü gelmektedir. Bunun temel nedeni ise, AB ölkelerindeki tarımsal işletme yapısı ile ölkemizdeki işletme yapısının büyüklüğü ve sayısıdır. Ayrıca ölkemizde çok sayıda bulunan tarım işletmesi, ekonomik ve mesleki örgütlenmesini etkin bir şekilde sağlayamamıştır. Ölkemizde çok sayıda tarımsal amaçlı kooperatif ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği bulunmasına karşın bu kuruluşların tarım sektörüne ve ortaklarına yaptığı katkılar sınırlı kalmaktadır. AB ölkelerinde ise ekonomik ve mesleki amaçlı çiftçi örgütlenmesi en ileri düzeye ulaşmış ve ulusal boyutları aşan yatay ve dikey entegrasyonlarını birlik bazında gerçekleştirerek AB karar alma sürecinde aktif bir rol üstlenmişlerdir.

Türkiye'de dört milyonu aşkın tarım işletmesi genelde birbirinden habersiz ve yeterli örgütlenme yapısına sahip olmadan faaliyetlerini sürdürmektedirler. Çiftçi örgütlenmesi, ekonomik ve mesleki örgütlenme olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Gerçekte her iki örgütlenme biçimi birbirlerinden kolaylıkla ayrılmaz. Bunun ana nedeni her iki tip örgütlenme amacının da çiftçi

menfaatlerinin korunması olmasıdır. Üreticiler bu kadar çok üretici örgütü var bu kurumlar üretici sorunları için ne gibi çözümler üretiyor diye sorgulamaktadırlar.

Türkiye genelinde çiftçi örgütlenmesi iki ana grup altında sınıflandırılabilir. Bunlar; **“ekonomik ve sosyal amaçlı organizasyonlar”** ile **“mesleki amaçlı çiftçi organizasyonlar”**ıdır. Ekonomik ve sosyal amaçlı organizasyonlar kapsamında tarımsal kooperatifler, kalkınma vakıfları ve mahalli idareler (sulama ve yetiştirme birlikleri ile köylere hizmet götürme birlikleri) birlikleri yer almaktadır.

TABLO 1: ÜRETİCİ ÖRGÜTLERİ .

ODALAR	KOOPERATİFLER	BİRLİKLER	DERNEKLER	VAKIF
TZOB	ÇUKOBİRLİK TARİŞ FİSKOBİRLİK KAYISIBİRLİK PANKOBİRLİK ANTBİRLİK BUR.KOZA SAT. KOOP BİR. TASKOBİRLİK TİFTİKBİRLİK GÜLBİRLİK KARADENİZBİRLİK MARMARA BİRLİK İNCİR BİRLİK KOZABİRLİK GAPBİRLİK GÜNEYDOĞUBİRLİK TARIMSAL KALKINMA SULAMA SU ÜRÜNLERİ KOOP. TARIM KREDİ KOOP. TÜRKİYE MİLLİ KOOP BİR.	TUYED TAHİL ÜRT.BİR A.SOYA ÜRT.BİR SULAMA BİRLİKLERİ ZEYTİN ÜRET. BİR T.DAM.SİĞİR.YTŞ.B. ARI YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİĞİ DOĞU AKDENİZ ZEYTİN BİRLİĞİ	ADANA.ÇİFTÇİ.BİR EGE ÇİFT.BİR TRAKYA ÖNDER ÇİFT.BİR DER. ZİRAÇILAR .DER. Ş.URF.ÖND.ÇİF.B.D EKO.TAR.DER .İPSALA CELTİK ÜRETİCİLERİ. DER. MUZ ÜRETİCİLERİ .D .MUĞLA KÜLTÜR BALIKÇILARI DER. AKUA KÜLTÜR DER.	T.TARIMCILAR VAK. SU ÜRN.VAKFI TÜRKİYE KALKINMA VAKFI

Kaynak: www.tarimpaydaslari.org

2.1. Ekonomik ve Sosyal Amaçlı Örgütler :

Ekonomik ve sosyal amaçlı organizasyonlar kapsamında tarımsal amaçlı kooperatifler; ve Hizmet, Islah ve İhtisas birlikleri yer almaktadır. Türkiye’de kooperatifçiliğin geçmişi oldukça gerilere gitmekle birlikte istenilen yaygınlığa ve etkinliğe ulaştığını söylemek oldukça güçtür.Ülkemizde tarımsal amaçlı kooperatifler 3 farklı yasa altında, 7 konuda hizmet vermektedir.Bunlar; 1581 sayılı yasaya tabi Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK), 4572 sayılı yasaya tabi Tarım Satış ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri (TSK) ve 1163 Sayılı yasaya tabi tarımsal amaçlı kooperatifler olup bunlar; Pancar Ekicileri Kooperatifleri (PEK),

Tablo 2 : 12/10/2004 Tarihi İtibariyle Kooperatif ve Üst Kuruluş Bilgileri

TABİ OLDUĞ U KANUN	BİRİM KOOPERATİF			BÖLGE BİRLİKLERİNİN			MERKEZ BİRLİĞİNİN	
	ÇEŞİDİ	SAYISI	ORTAK SAYISI	ÇEŞİDİ	SAYI SI	ORTAK KOOP.SAYI SI	SAYISI	ORTAK BİRLİK SAYISI
1163, 3476 S.K.	TARIMSAL KALKINMA	5.536	709.613	ESKİ ÇOK AMAÇLI	15	1.208	1	15
				ÇAY	7	52	1	7
				TARIM	6	140		
				HAYVANCILIK	15	222	1	15
				ORMANCILIK	17	786	1	22
	SULAMA	2.248	266.268	SULAMA	9	437	1	9
	SU ÜRÜNLERİ	421	22.660	SU ÜRÜNLERİ	10	141	1	8
"	PANCAR EKİCİLERİ	31	1.620.430	PANKOBİRLİK	1	31		
	ARA TOPLAM	8.236	2.618.971		80	3.017	6	80
1581, 3223 S.K.VE 553 SKHK.	TARIM KREDİ	2.281	1.557.817	TARIM KREDİ	16	2.281	1	16
	ARA TOPLAM	10.517	4.176.788		96	5.298	7	96
4572 SAYILI KANUN	TARIM SATIŞ	340	664.419	TARIM SATIŞ	17	335		
4572 SAYILI KANUN	TÜTÜN TAR. SAT	68	33.000					
GENEL TOPLAM		10.825	4.874.207	TOPLAM	113	5.633	7	96
6964 SAYILI KANUN ZİRAAT ODALARI		642	3.800.000					
ÇİFTÇİ DERNEKLERİ		539	230.000					

Kaynak: TEDGEM, 2004, Ankara.

Sulama kooperatifleri, Su Ürünleri Kooperatifleri ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifleridir. Belirlenen konularda yatay ve Dikey örgütlenme çalışmaları devam etmekte olup Bölge ve Merkez Birlikleri oluşturulmuştur. Merkez Birliklerinin bir araya gelmesiyle de Türkiye Tarımsal Amaçlı kooperatifler Milli Birliği Oluşturulmuştur.

2.1.1. Kooperatifler

-1163 Sayılı Kooperatifler Kanun Kapsamındaki Kooperatifler

- Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri

1988 yılında çıkarılan ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununda değişiklik yapan 3476 sayılı Kanun ile yapılan yeniden yapılandırma sonucu belirlenen

konular arasında yer alan Tarımsal Kalkınma kooperatiflerinin sayıları Bugün itibariyle 5500'i aşmış olup ortak sayıları ise 710.000 civarındadır.

Son dönemde özellikle hayvancılık sektörünün desteklenmesi ve kırsal kesimde yaşayan insanların gelirlerini arttırıcı politika uygulamaları sonucunda “Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi” başlatılmış olup, bu projelerin uygulanmasında tarımsal kalkınma kooperatiflerden yararlanılmıştır. Ancak proje uygulanmasında profesyonel yönetici çalıştırılması zorunluluğu getirilmemesi büyük bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu kooperatiflerde kooperatifçilik eğitimi almış kişilerin istihdam edilmesi ve 2-3 yıl maaşlarının proje kalemlerinden karşılanarak bu süre sonunda kooperatif bütçesinden karşılanması ile ilgili yönetmelik değişikliği yapılmalıdır.

-Sulama kooperatifleri

Günümüzde 2248 Sulama kooperatifine ortak 266 268 üretici bulunmaktadır. Ülkemizdeki sulama kooperatifleri; yer altı veya yerüstü su kaynaklarından organizeli olarak faydalanmak isteyen çiftçilerin ekonomik güçlerini birleştirerek kurdukları demokratik organizasyonlardır. Ülkemizde sulama alanı olarak 27 bölge bulunmasına karşın sadece 9 bölgede sulama kooperatifleri bölge birliği kurulabilmiş ve 2000 yılında da bu birliklerin bir araya gelmesi ile Merkez Birliğinin kuruluşu tamamlanmıştır.

Sulama kooperatiflerinin gelişimini olumsuz yönde etkileyen en önemli husus 1990' lı yılların başında kurulmaya başlanan Sulama Birlikleridir. Henüz kendine ait bir yasası olmayan bu organizasyonlar, yerel seçimler sonucunda oluşan ve 5 yılda bir yönetimi değişen, İç İşleri Bakanlığının hazırladığı bir tüzükle kurulan anti demokratik kuruluşlardır. Sulama birliklerinin her türlü fonksiyonu sulama kooperatifleri tarafından yerine getirilebilir. Bu kuruluşların yönetim sorunları çözümlenerek sulama kooperatiflerine dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

-Su Ürünleri Kooperatifleri

Ülkemizde 2004 yılı verilerine göre 421 su ürünleri kooperatifine ortak 22 660 üretici/balıkçı bulunmaktadır. Merkez Birliği şeklinde örgütlenmesini tamamlayan su ürünleri kooperatiflerinin 10 bölge birliği bulunmaktadır. Faaliyetleri konusunda yeterli veri bulunmayan bu tip kooperatifçiliğin geliştirilmesi, deniz ve akarsu kaynakları açısından son derece elverişli bir coğrafi konumda bulunan ülkemiz açısından büyük faydalar sağlayabilecektir.

-Pancar ekicileri Kooperatifleri

Bu grupta yer alan kooperatiflerin başında 1951 yılında kurulmaya başlanan Pancar Ekicileri Kooperatifleri gelmektedir. Kooperatif sayısı 31, ancak kayıtlı ortak sayısı 1.620.430 civarında olan bu kooperatiflerin gerçekte faal ortak sayısının 500 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Devletten herhangi bir yardım almadan çalışan bu kooperatiflerin hem bölge hem de merkez birliği olarak kabul edilebilecek olan üst örgütü PANKOBİRLİK' tir.

Son yıllarda pancar ürününün destekleme alımları dışına çıkarılması ve şeker pancarında uygulanan kota sistemi pancar üreticilerini dolayısı ile de PEK'leri son derece olumsuz etkilemiştir. Özelleştirme kapsamında olan Şeker Şirketine ait Şeker Fabrikalarının derhal kooperatiflere uzun vadeli bir ödeme planı ile devredilmesi gerçekleştirilmeli ve geçimini pancardan sağlayan çiftçilerin mağduriyetleri önlenmelidir.

- 1581 Sayılı Kanununa Tabi Tarım Kredi Kooperatifleri

Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilk kuruluşu Cumhuriyetin başlangıcında olmuştur. Bazı kaynaklar her ne kadar 1863 yılında kurulan Memleket Sandıklarını Tarım kredi Kooperatifleri ve Ziraat bankasının başlangıcı varsaysa da, günümüz anlamında ilk tarım kredi Kooperatifi Atatürk'ün önderliğinde 1937 yılında kurulmuştur. 2000'li yıllara kadar çeşitli sorunlarına rağmen 1.5 milyonu aşkın ortağına 2280 civarında birim kooperatifi 16 bölge Birliği ve 1 Merkez birliği ile hizmet sunmaktadır. 2000 yılı ve hemen sonrasında yaşanan mali kriz TKK'lerini son derece olumsuz etkilemiş ve birçok TKK birleşme yolu ile kapatılmıştır. Kuruluşundan günümüze kadar, TKK' nin plasman ihtiyacının yaklaşık %80-85'ini karşılayan Ziraat Bankası bu desteğini azaltmış ve bu oran %20-25' lere gerilemiştir.

Tarım sektöründe yaşanan krizler ve TKK'lerinin borçlarının yeniden yapılandırılması ve vadesi geçen borçlarının faizlerinin silinmesi TKK'lerini tarihinin en ağır bunalımı ile karşı karşıya getirmiş ve ortaklarının ve çalışanlarının kuruma olan itimatları önemli ölçüde sarsılmıştır.

TKK'lerinin yeniden yapılandırılarak kendi ayakları üzerinde durabilen, profesyonel yönetimi benimsemiş, akılcı bir yönetimle tekrar tarım sektöründe özellikle küçük çiftçilerin kredi gereksinimlerini karşılayan bir kredi organizasyonuna dönüşmesi ve yasasında var olan ancak uygulanmayan bankacılık hizmetlerine, **Kooperatifler Bankası** çatısı altında devam etmesi sağlanmalıdır.

TKK'leri her köyde kurulan küçük birimler yerine , belli merkezlerde ekonomik yönden güçlü olan kooperatiflere dönüştürülmeli, küçülerek büyümek hedeflenmeli, güçsüz olan kooperatifler tasfiye edilip güçlü kooperatifler ile birleştirilmelidir(Türk Kooperatifçilik Kurumu, 2004).Nitekim son zamanda 250 civarında TKK'nin birleştirildiği görülmüştür.

Likidite ihtiyacı için merkezi yerdeki atıl durumdaki gayri menkuller derhal satılmalı (bunun yerine yerleşim birimlerinin kenarlarında nispeten düşük maliyetli tesisler edinmeli) ve kooperatiflerin plasmanları arttırılmalıdır. Ayrıca yasasında var olan "ortaklarının her türlü ihtiyacını ve zaruri tüketim maddelerini karşılamak" hükmünden hareketle bir tüketim kooperatifi gibi çalışarak kooperatif masraflarını minimum seviyeye düşürmelidir.

- 4572 Sayılı Tarım Satış ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri;

Türkiye’de ilk TSK hareketi 1915 yılında Aydın’da başlamış, günümüz anlamında ise 1937 yılında 2834 sayılı yasaya göre kurularak faaliyetine başlamıştır. Tütün Tarım Satış Kooperatifleri ise 1969 yılında çıkarılan 1196 sayılı yasa ile faaliyetine başlamış bu yasanın 3186 sayılı diğer TSK leri yasası ile birlikte 2000 yılında lağvedilerek kaldırılması sonucu 4572 sayılı kanun kapsamına dahil edilmişlerdir. Günümüzde 16 TSKB çatısı altında 680 bin ortak üretici bulunmaktadır. Tütün TSK’leri ise sayı olarak 68 adet olup 2000 yılına kadar bunların sadece 302’unün faal olduğu ve ortak sayısının da 33.000 olduğu tespit edilmiştir.

TSKB’ de 2000 yılında başlatılan ve 2004 yılı sonunda tamamlanacak olan **Yeniden Yapılandırma** çalışmaları halen sürdürülmektedir. TSKB’ ri uzun yıllar devlet güdümü altında verimlilik ilkeleri dışında çalışmaya zorlanmışlar devletin sırtında bir yük olarak görülmüş, hatta bütçenin 5 kara deliğinden birisi olarak adlandırılmışlardır. kabul edilmişlerdir. İşte 2000 yılında Dünya Bankasının desteği ile başlatılan Yeniden yapılandırmanın temel amacı kooperatifleri kendi ayakları üzerinde durabilen, verimlilik ilkelerine göre çalışan ve piyasa koşullarında rekabet edebilecek bir yapıya kavuşturmadır.

TSKB yeni yasa ve yeniden yapılandırma çalışmaları sonucu büyük ölçüde özerkliklerine kavuşmuşlardır. Ancak ekonomik anlamda tam erimli çalışma desenine henüz kavuşmamışlardır. Bu nedenle TSKB’nin profesyonel bir yönetim anlayışı içerisinde ortaklarının ürünlerine ham olarak satma yerine işleyip katma değerini arttırarak satabilmesi için daha fazla oranda sanayileşmesi teşvik edilmelidir. Profesyonel pazarlama birimleri oluşturulmalı özellikle dış satışlarda koordinasyon sağlayarak hem kendi ürünlerini değerlendirmeli hem de ülke ekonomisine olan katkılarını arttırmalıdır.

Türkiye’de Kooperatiflerin Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri

Tarımsal amaçlı kooperatiflerin sorunları yıllardır tartışılmakta ne yazık ki bu sorunların çözümünde önemli bir aşama kaydedilememektedir. Sorunlar; finansman, üst örgütlenme, mevzuat, denetim, eğitim ve araştırma eksikliği olarak özetlenebilir. Bu sorunlar çözülmediği takdirde AB müzakerelerinde üreticilerimizin ekonomik menfaatleri yeterince korunamayacaktır.

Bu çerçevede, halen 3 farklı yasaya göre çalışan kooperatif mevzuatı tek bir yasa altında birleştirilmelidir. Tarımsal amaçlı örgütlerin ve kooperatiflerin finansman sorunlarının çözümü için ivedilikle bir **Kooperatifler Bankası** kurulmalıdır. Denetim sorunu için bağımsız denetim birimleri kurularak tarımsal kooperatiflerin ve diğer örgütlerin bağımsız denetim mekanizmasının işletilmesi sağlanmalıdır. Kooperatifçiliğin temel unsuru eğitimidir. Halen Türkiye genelinde 6 üniversitede meslek yüksekokullarında kooperatifçilik eğitimi verilmekte olup, kooperatifçilik mezunu elemanların kooperatiflerde istihdamı ile ilgili yasal düzenleme yapılmalıdır. Ayrıca kooperatif ortakları ve çalışanlarının eğitimi için de Tarım, Sanayi ve Ticaret ve Milli Eğitim Bakanlığı ile Üniversiteler arasında

koordinasyon sağlanarak sürekli ve kalıcı eğitim programları ve kooperatifçilik yayım projeleri uygulanmalıdır.

2.1.2. Birlikler

Hizmet Birlikleri (Sulama Birlikleri, Köylere Hizmet Götürme Birlikleri)

Ülkemiz de DSI' ye ait sulama tesislerinin işletme,bakım ve onarım hizmetlerinin devredilmesinde üzerinde en çok durulan işletmecilik şekillerinden biri de sulama birlikleridir. Bunlar sulama hizmetlerinin birden fazla köy veya beldeye gitmesi durumunda tesislerin işletilmesi, bakım ve onarımlarının sağlanması amacı ile 1580 Sayılı Belediye Kanunu (Md. 133-148), 442 Sayılı Köy Kanunu (Md. 47-48) ve 5442 Sayılı İller İdaresi Kanunu (Md. 56) ile İçişleri Bakanlığı "Tip Birlik Tüzüğü"ne göre kurulmaktadır. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulunun 11.01.1991 gün ve 2990/98 sayılı kararı ile tip tüzük bağlayıcı olmaktan çıkmış, yol gösterici bir hüviyet kazanmıştır. Birden fazla köy veya belediye arazisini sulayabilen tesisler, oluşturulan sulama birliklerine devredilmekte ve işletilmeleri sağlanmaktadır. Birlikler, birlik meclisi, birlik başkanı ve birlik encümenince yönetilmektedir.

Köylere hizmet götürme birlikleri de sulama birlikleri ile aynı mevzuata dayanmaktadır. Belediyeler Kanununun 135. maddesinde birlik tüzüğünde bulunması gereken hususlar belirtilmiştir. İçişleri Bakanlığı; 5442 Sayılı İl İdaresi Kanununun 56., 1580 Sayılı Belediye Kanununun 147-148. ve 442 Sayılı Köy Kanununun 47-48. maddelerine dayanarak Köylere Hizmet Götürme Birlikleri Tip Tüzüğü hazırlanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi bu tüzüğün yaptırım gücü bulunmamaktadır.

İslah Amaçlı Birlikler (Damızlık Sığır Yetiştiricileri, Arıcılık Birlikleri)

Bu birlikleri; yetiştiriciler kendi aralarında teşkilatlanarak, üstün verimli hayvanların yetiştirilmesi amacıyla, gerek yurtiçinde yetiştirilen, gerek yurtdışından ithal edilen ve gerekse yerli ırkların genetik potansiyellerinin geliştirilmesi verimlerinin artırılması, bunların soy kütüğü ve verim kayıtlarının tutulması, hayvanlarla ilgili sağlık hizmetlerinin yürütülmesi ve sigorta işlemlerinin yapılması, üyelerin üretimlerinin sağlanması, ihtiyaçlarının temini ve ürünlerin yurtiçi ve dışında pazarlanması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, ürünlerin değerlendirilmesi için gerekli tesislerin kurulması ve işletmesi amacıyla kurulan birliklerdir.Söz konusu birlikler 4631 sayılı Hayvan Islahı Kanununun Tarım ve Köyişleri Bakanlığına verdiği yetkiye dayanarak kurulmakta ve faaliyet göstermektedir.

İhtisas Birlikleri (Ürün ve Ürün Grubundaki Üretici Birlikleri)

Ülkemizde Ürün ve Ürün Grubunda ihtisas birliklerinin kurulmasına yönelik olarak çıkarılan 5200 sayılı Üretici Birlikler Kanunu Resmi Gazetede 6 Temmuz 2004 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.Ancak kanunun uygulanmasına yönelik ilgili yönetmelik henüz çıkarılamamıştır. Bu nedenle uygulamaya geçilememiştir.

Çıkan kanun üretici birliklerine Ar-Ge, pazarlama geliştirme gibi bir çok önemli görevleri yüklemesine karşılık, birliklerin gelirler kısmında bu görevleri yerine getirecek gerekli gelir modeli yaratılmamıştır. Avrupa Birliğinden yapılacak desteklerin bu birlikler üzerinden üreticilere ulaştırılmasının öngörülmesi halinde, Birliklerin bu fonksiyonları yerine getirecek teknik Donanımlardan yoksun durumdadır.

2.2. Mesleki Örgütler

2.2.1. Ziraat Odaları ve TZOB

Mesleki örgütlenme kuruluşları ise, Ziraat Odaları ve TZOB, Çiftçi Dernekleri ve Çiftçi Mallarını Koruma meclislerinden oluşmaktadır. Ülkemizde halen 600 ziraat odasında dört milyona yakın çiftçi kayıtlıdır. TZOB' nin görevleri; tarım sektörü ile ilgili toplantılara katılmak, görüşlerini belirtmek, raporlar hazırlamak ve hükümet yetkileri ile görüşerek çiftçilerin sorunlarını aktarmak, tarımla ilgili yeni kanun teklifleri hazırlamak ve bunlarla ilgili görüşlerini iletmek, ulusal ve uluslararası platformlarda çiftçileri temsil etmek olarak özetlenebilir. (www.tzob.org.tr, 2004)

Ziraat Odalarının başlıca görevi, çiftçilerin mesleki örgütü olarak karşılaşılan sorunları çözmek ise de, Odalar faaliyetlerini sürdürebilmek için bazı ekonomik amaçlı çalışmalarda da bulunmaktadır. Bu çerçevede bazı Odaların girdi temini ve dağıtımı ile ilgili çalışmaları yanında, traktör, biçerdöver, kayıt ve tescil faaliyetleri, toprak tahlil laboratuvarları kurarak toprak tahlil çalışmaları yapmakta, tohum selektörleri kurarak tohum temizleme işlemleri yapmakta, mısır kurutma tesisi kurarak ile traktör fenni muayene çalışmaları yaptıkları belirtilmektedir. Ayrıca Tarım ve Köyişleri Bakanlığında kiralanan tesislerde fide ve fidan üretimleri gerçekleştirilmekte, çiftçi eğitim çalışmaları düzenleyen Odalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalar yanında TZOB tarafından uygulanan Önder Çiftçi Projesi Kapsamında kurulan ve desteklenen 11 Önder Çiftçi Derneği aracılığı ile çiftçi eğitimleri gerçekleştirilmektedir. Ziraat Odalarının, ürün maliyetlerinin tespit edilmesi, biçerdöver biçim fiyatlarının belirlenmesi, köylere götürülecek hizmetlerin tespit edilmesi ve uygulanması, Tarım Kredi Kooperatiflerinin kurulmasına yardım edilmesi, belli ürünler için (örneğin pamukta) çapalama ve toplama işçiliği için ücret belirlenmesi gibi birçok alanda faaliyetleri bulunmaktadır.

AB'ye müzakere sürecinde ve sonrasında tarımda üretici örgütlerinin tarım politikalarının tespitinde ve uygulamasındaki rolü büyük olacaktır. Bu çerçevede üretici örgütlerinin gerek teknik gerekse mali kapasitelerinin yükseltilmesi AB'ye ve yeni dünya düzenine uyumda en etkili unsur olacaktır. TZOB'nin mali yapısının güçlü olması yapılacak çalışmalarda ve uygulanacak projelerde başarı şansını artıracaktır. Bu nedenle T.Z.O.B' nin yasasında son olarak yapılan değişiklikler tekrar revize edilerek Birliğin mali imkanları artırılmalıdır. Nitekim Ticaret Borsalarının gelirlerinin % 3'ü TZOB'na aktarılırken yeni yasa ile bu husus kaldırılmıştır. Sonuçta TZOB gelirlerinin % 30-40 ını oluşturan bu kaynaktan yoksun olan Birlik, faaliyetlerine etkin şekilde devam edemeyecektir. Borsalar parasal kaynaklarının önemli bir kısmını üreticilerin sattığı ürünler üzerinden yapılan kesinti ile elde etmektedirler. Bu kesintinin gerçekte Ziraat Odaları ve

TZOB' ye aktarılması gerekirken Borsalara aktarılmakta, yeni düzenleme ile bu kaynakta kesilmiş bulunmaktadır.

2.2.2. Diğer Mesleki Örgütler ve Meslek Odaları

Tarımsal Üreticilerin içinde bulunduğu örgütler olmamasına rağmen, tarım sektörüne hizmet götüren (Ziraat Mühendisleri, Gıda, Veteriner Hekimleri, Orman Mühendisleri vb. gibi) çok sayıda meslek odası ve dernek bulunmaktadır. Söz konusu örgütler kendi meslek gruplarının menfaatleri ile ilgili çalışmalar yapmaları yanında tarım ve gıda sektörü ile ilgili politika oluşturma ve üretici menfaatlerini koruma yönünde de etkili olmaktadır.

2.3. Diğer Tarımsal Amaçlı ve Gönüllü Organizasyonlar

2.3.1. Dernekler

Ülkemizde mesleki ve ekonomik üretici örgütlenmesinde başlıca örgütler olan Ziraat odaları ve kooperatifler dışında üreticilerin mesleki talepleri ile ortaya çıkan üretici dernekleri bulunmaktadır. Bu derneklerin başlıcaları 1934 yılında kurulan Adana Çiftçiler Birliği, Ege Çiftçiler Birliği ve Önder Çiftçi Dernekleri (ÖÇD)'dir. Ülkemizde üreticilere danışmanlık hizmeti veren tek dernek olan ÖÇP başta Tekirdağ'da olmak üzere 11 ayrı merkezde kurulmuştur.

Genel olarak bulundukları bölge tarımı ve ülke tarımı üzerine görüş ve öneriler üreten bu derneklerin yanında ihtisas, ve ürün bazında çalışmalar yürüten üretici dernekleri de bulunmaktadır. Bu derneklerden başlıcaları Turunçgil Yetiştiricileri Derneği, Adana Soya Üreticileri Birliği, Tahıl Üreticileri Birliği, Muz Üreticileri Derneği ve Manisa Bağcılar Birliği Derneği vb. dir.

Ülkemizde faaliyet gösteren üretici örgütleri üyelerinden aldıkları aidatlar ile dernekler yasası çerçevesinde çalışmalar yürütmektedirler. Ancak elde edilen aidat gelirleri derneklerin etkin çalışmalarında yeterli olamamaktadırlar. Üyelerde yaşadıkları ekonomik sıkıntıları nedeniyle örgütleri yeterli maddi desteği verememektedirler.

Son 5 yılda ürün bazında kurulan derneklerin sayısında bir artış gözlenmiştir. Bu artış üretici birlikleri yasasının çıkması ile bağımsız ilgili ürün iç ve dış satışlarından yapılacak kesintilerin ilgili örgüte aktarılacağı beklentisi sayesinde olmuştur. Fakat çıkan kanun içinde bu tarz bir gelir modeli barındırmamaktadır.

2.3.2. Vakıflar

Türkiye'de tarımla ilgili faaliyet gösteren çeşitli vakıflar olmasına karşın bunları çiftçi örgütü olarak tanımlamak oldukça güçtür. Türkiye kalkınma vakfı bunların içerisinde en tanınmış olup özellikle tavukçuluk sektöründe sahip olduğu holding ve sözleşmeli üretim modeli ile hayvancılık sektöründe önemli başarılarla imza atmıştır.

Vakfın başarısı profesyonel yönetim anlayışı,dış finansman kaynaklarının kullanılması ve iyi organize olmadan kaynaklanmaktadır. Bu ölçüde çalışan başka bir vakıf olmadığından bu organizasyonun bir model olarak alınması oldukça zor görülmektedir. Ancak işbirliği yapılabilecek bir kurum olarak değerlendirilmelidir.

Doğal kaynakların korunması ve erozyon çalışmaları konusunda TEMA başarılı çalışmalar yapmakta erozyon tehlikesini ülke gündemine taşımakta başarılı olmuştur.

Üretici Örgütlerinde Zayıf Yönler Ve Güçlü Yönler :

Zayıf Yönler :

- Üretici örgütlerinin üstlendikleri görevlerini düzenli ve etkin bir şekilde yerine getirmesine yönelik bir finansman yapısının kurulamaması,
- Tarım İşletmelerinin sayısal olarak fazla, dağınık ve yeterli işletme büyüklüğüne sahip olmaması,
- Tarım kesimindeki üreticilerin yeterli eğitim ve örgütlenme bilincine sahip olmaması
- Mevcut Üretici örgütlerinin ortak paydalarda iş birliği yapamaması,
- Tarıma yapılan devlet destek ve yardımlarında rasyonellikten ziyade popülist yaklaşımların öne çıkması,
- Üretici örgütlerinde yetişmiş eleman noksanlığı,

Güçlü Yanlar :

- Üretici Organizasyonlarının kurulmasına yönelik yasal mevzuat yeterlidir.
- Tarım kesimindeki nüfus potansiyeli ve genç insan kaynaklarına sahip olmak,
- Üretici örgütlenmesiyle üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve pazarlama marjlarının üretici lehine geliştirilmesinin mümkün oluşu,

3. SANAYİ VE TİCARET ÖRGÜTLERİ

TOBB

Odalar, Borsalar ve Birlik hakkındaki 5590 sayılı Kanun 8 Mart 1950 tarihinde hazırlanmış, 15 Mart 1950 tarihinde 7457 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 5590 sayılı Kanun, yerini, 1 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5174 sayılı Kanun’a bırakmıştır. TOBB, özel sektörün Türkiye’de mesleki üst kuruluşu ve yasal temsilcisidir. TOBB’un halen, yerel düzeyde, ticaret, sanayi, ticaret ve sanayi, deniz ticaret odaları ve borsalar şeklinde oluşmuş 363 üyesi bulunmaktadır. Tüm ülke çapında yayılmış olan oda ve borsalara, çeşitli büyüklüklerde ve bütün sektörlerden 1 milyon 200 binin üzerinde firma kayıtlı bulunmaktadır.

TÜSİAD bünyesindeki Tarım Kurulu , DTÖ ve AB tarım uyum politikaları konularında arama ,vizyon çalışmaları ,araştırmalar yaptırıp kitap ve raporlar

yayınlanıp ilgili kurumlara ulaştırmaktadır. Ülkemizde sanayi ve ticaretle uğraşan kesim, sanayi ve ticaret odaları, borsalar ve bunların üst örgütü olan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) çatısı altında örgütlenmiş ve son derece etkin bir lobi örgütü olarak üyelerine hizmet götürmektedir.

TOBB'un bir çok üyesi de tarım ürünleri ticareti ile iştigal etmektedir. Nispeten iyi organize olmuş ticaret erbabı bazı faaliyetlerini ürün özelliklerine göre borsa çatısı altında yürütürken, ülkede üretilen ürünlerin önemli bir bölümü-yaş sebze-meyve, hayvancılık ürünleri gibi- iyi organize olmamış, günlük piyasa koşulları ve arz ve talebe göre işlemlerin yürütüldüğü bir ortamda gerçekleştirilmektedir. Bu durum özellikle üreticiler açısından son derece olumsuz neticeler vermektedir. Üretici eline geçen fiyat ile tüketicinin ödediği fiyat arasındaki fark açılmakta burada aracı kesim karları çok yüksek seviyede gerçekleşmektedir.

Yukarıda sıralanan olumsuzlukları gidermek amacıyla uzun yıllardır ürün ihtisas borsaları kurulması gündeme getirilmekte olup, şu ana kadar somut bir ilerleme kaydedilememiştir.

Üreticiler ve ticaret erbabının kendi aralarında işbölümü yaparak bir araya gelebilecekleri organizasyonları oluşturmak, hem üretim planlaması hem de mevcut kaynakların daha rasyonel kullanımı açısından yararlı olacaktır. Bu arada basit olarak yapılan ürünlerin toplanması ve ön işleme işlemleri üretici örgütleri tarafından yapılırken (kooperatifler veya üretici birlikleri aracılığı ile). ürünlerin detaylı işleme iç ve dış pazarlara sevki ve ürün çeşitliliği özel sektör tarafından yapılabilir.

Tarım tedarik sektörü, tarıma dayalı sanayi , gıda sanayiinde ,hayvancılık ,su ürünleri ,ormancılık sektörlerinde kurulmuş dernekler.Sektörlerinin sorunları çeşitli platformlarda dile getirerek faaliyet göstermektedir . Tohum,İlaç,Gübre, Mekanizasyon konularında özel sektör firmaları tarafından kurulmuş dernekler varken . Sulama gibi önemli bir konuda özel sektör firmalarınca kurulmuş bir dernek yoktur.Fakat bu konuda akademisyenlerin kurduğu Kültür Teknik derneği faaliyet göstermektedir.

Son yıllarda gıda sektöründe faaliyet gösteren 14 dernek bir çatı altında birleşerek .Gıda Dernekleri Federasyonunu kurmuşlardır.

TABLO 3: TİCARET, SANAYİ, GIDA , MESLEK ÖRGÜTLERİ

ODALAR	DERNEK VE VAKIF SENDİKA
TOBB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI GIDA MÜHENDİSLERİ ODASI ORMAN MÜHENDİSLERİ ODASI ÇEVRE MÜHENDİSLERİ ODASI VETERİNER HEKİMLERİ BİRLİĞİ TÜRK PAZARCILAR ODASI	TUSİAD GIDA DERNEKLERİ KONFEDERASYONU MUSİAD TÜKODER YAĞ SANAYİCİLERİ DERNEĞİ ÇAY SANAYİCİLERİ DERNEĞİ GIDA KATKI MADDELERİ DERNEĞİ İPSALA ÇELTİK ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ MEŞRUBATÇILAR DERNEĞİ MEYVE SUYU ENDÜSTRİSİ DERNEĞİ NIŞASTA VE GLİKOZ ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ PIRINÇ DEĞİRMENCİLERİ DERNEĞİ SUSAM TAHİN HELVA REÇEL ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ PAKDER UN SANAYİCİLERİ DERNEĞİ

	TÜRKİYE YUMURTA ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ YEM SANAYİCİLERİ DERNEĞİ YAĞ SANAYİCİLERİ DERNEĞİ ULUSAL PAMUK KONSEYİ ULUSAL ZEYTİN KONSEYİ ZEYTİN VE ZEYTİNYAĞI ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ TİSİT ZİMİD TRAKYA BİTKİSEL YAĞ SANAYİCİLERİ DERNEĞİ TÜRKİYE BİLİŞİM DERNEĞİ TÜRKİYE KALK.VAK. TEMA TAR.SİG.VAKFI TEK GIDA İŞ.SEN. TARMAK-BİR SED-BİR BESD-BİR TÜRK-TED TÜKODER GÜBRE ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ KÜLTÜR TEKNİK DERNEĞİ TÜSEMKOM YUMURTA ÜRETİCİLERİ BİRLİĞİ TÜRK ZİRAAT YÜKSEK MÜHENDİSLERİ BİRLİĞİ DERNEĞİ ZİRAAT MÜHENDİSLERİ BİRLİĞİ VAKFI VETERİNER HEK..D VETERİNER TEKNİSYEN DER. İSTANBUL SU ÜRÜNLERİ DER.

Sanayii Ve Ticarete Güçlü Ve Zayıf Yönler

Zayıf Yönler :

- Tarımsal Sanayide yeterli yatırımların bulunmaması
- Tarım sanayi ilişkilerinin zayıflığı
- Ürün Borsalarının sadece belli ürünlerde yoğunlaşması özellikle yaş sebze ve meyvede pazarlama organizasyonunun bulunmaması,

Güçlü Yönler :

- Tarımsal Ürünlerde çeşitlilik ve ucuz hammadde temini,
- Dış pazarlara yakınlık ve ulaşımında avantajlı durum.

4. TARIM VE GIDADA KAMU ÖRGÜTLENMESİ

Kamuda tarım ve gıda sektörü ile ilgili kurumlar; Tarım bakanlığı ,Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Üreticilerin en çok şikayet ettiği konuların başında ithalat yanlı üreticiler aleyhine alınan kararlar olmaktadır.

İthalata dayalı üretime yönelen tarıma dayalı sanayi ve gıda sanayi çok önemli bir yol ayrımına gelmiştir.Türkiye nin önemli tarım bölgelerindeki üreticiler üretim maliyetlerindeki artışlar yüzünden gelişmiş ülkelerin sübvansiyonlu tarım ürünleri ile rekabet edemez duruma gelmişlerdir. Kendi kendine yeten bir tarımsal üretimi olmakla övünen ülkemizin bu gün geldiği nokta üzücü ve düşündürücüdür.

Yapılan son düzenleme ile gıda denetim ve kontrol görevlerinin sanayi bakanlığından alınarak tarım bakanlığına devredilmesi bu iki başlı yapının tek elden yürütülmesini sağlamıştır. Bu yeni yapılanma iyi planlanır ve yönetilebilirse kopuk olan tarım ve gıda sanayi iletişiminin ve etkileşiminin gelişmesine çok olumlu katkılar sağlayabilir.

Yeni yerel yönetim yasası bir çok önemli denetim görevini merkezden yerele taşımaktadır. 80 'li yıllarda merkezden yerel yönetimlere yetki devri tecrübesini yaşayan fakat o dönemlerde merkezi denetim kanallarını iyi çalıştıramayan ülkemiz bu açılımın bedelini çok pahalı ödemiş. Çarpık kentleşme ve kaybedilen tarım alanları ve kirlenen doğal yaşam geri dönüştürülemez bir biçimde kaybedilmiştir. Yerel yönetimlere yetki devri AB yolunda ülkemizin vazgeçemeyeceği bir süreçtir. Fakat bu sefer 80 li yılların acı tecrübelerinden gereken ders çıkarılmalı ve merkezi kontrol ve denetim sistemlerinin alt yapısı çok iyi hazırlanmalıdır.

TABLO 4: KAMU TARIM GIDA KURULUŞLARI

TARIM VE KÖYİŞLERİ BAK.	KAMU	ULUSLARARASI KURULUŞLAR
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI TARIM İL VE İLÇE MÜDÜRLÜĞÜ KÖY HİZMETLERİ KORUMA KONTROL GENEL MÜD. TAGEM TİGEM TMO TEDGEM YENİDEN YAPILANDIRMA KURULU TARIM REFORMU ARİP APK	BAŞBAKANLIK SANAYİ VETİCARET BAKANLIĞI DIŞ İŞLERİ BAKANLIĞI ORMAN BAKANLIĞI ÇEVRE BAKANLIĞI TÜRİZM BAKANLIĞI HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI TBMM TARIM KOMİSYONU SİYASİ PARTİLER DSİ DPT GAP İDARESİ BAŞKANLIĞI GAP GİDEM İKOSGEP ZİRAAT BANKASI	DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ AVRUPA BİRLİĞİ TEMSİLCİLİĞİ DÜNYA BANKASI FAO IMF İFAD

5. ÜNİVERSİTE VE ARAŞTIRMA KURUMLARI

Tarım ,gıda ,veteriner ,orman ve su ürünleri fakülteleri ülkemizin bir çok önemli tarım bölgelerinde kurulmuştur. Tarım ve gıda sektörünün bu günlere ulaşmasında bu üniversitelerimizin yetiştirdiği mezunların çok önemli katkıları olmuştur.

Önemli sayıda yetişmiş mühendis ve araştırma görevlileri ,kamu ,özel sektör ve üniversitelerde çalışmaktadır.Üniversiteler arasında ve hata aynı üniversite içinde bölümler arasında yeterli koordinasyon kurulamamıştır.

Tarımsal araştırmalarla ilgili bir diğer sorun da yapılan araştırmaların pratikten yoksun oluşudur. Üniversitedeki araştırmaların hemen hepsi akademik ilerleme için yapılırken kamu kurumlarındaki araştırmalar da çiftçilerle saha ile yakın işbirliği yapılmadan yıllık rutin faaliyetler şeklinde planlanmaktadır. Gerçekte yapılması gereken, araştırma kuruluşları ile çiftçileri bir masa etrafında toplamak ve çiftçi ve tarımın sorunlarını ortaklaşa tespit ederek ona göre araştırma programlarını ve planlarını çizmek olmalıdır. Yoksa yapılan binlerce araştırma geçmişte olduğu gibi tozlu raflarda kalır ve bizler, hala dışarıdan tarım teknolojisi ithal eder konuma devam ederiz.

Bu kadar çok sayıda yetişmiş nitelikli elemanı ülkemiz tarım gıda sektörünün verimli bir şekilde kullanabildiği iddia edilemez. Aynı konularda çalışan üniversiteler arasında ve hata aynı üniversite içinde bölümler arasında bilgi paylaşımı ve ortak proje yürütme alışkanlıkları çok zayıf düzeydedir. TÜBİTAK tarafından yürütülen “Bilgi Pınarı” başlıklı Türk araştırmacıları envanter çalışmasına Akademisyenlerin katılım düzeyi sınırlı sayıda olmuştur.

Üreticiler üniversitelerde ve araştırma kurumlarında yapılan araştırmaların sahada kendi ihtiyaçlarına ve sorunlarına odaklanmadığını düşünüyorlar. Üniversite deki uzmanlarda üreticilerin bilgiye ulaşmak için yeteri kadar çaba göstermediklerini düşünüyorlar. Bir türlü istenilen düzeyde kurulamayan bu ilişkinin anahtar rolü ise az sayıda olan yayım servisleridir.Üniversitelerimizde yayım bölümlerine ve tarımsal yayıma ayrılan uzman sayısı çok azdır.Bunun bir nedeni de kamunun üniversitelere mühendis yetiştirme görevini verip bu mezunları kamuda işe alıp yayım çalışmalarını kamunun üstlenmiş olması. 1980 lerden sonraki tarımda liberalleşme politikaları ile kamunun tarımsal yayımdaki etkinliği giderek azalmış bu boşluğu üreticilere girdi sağlayan tarım tedarik sektörü kısmen üstlenilmiş durumdadır.

Yayım hizmetlerinin batı üniversitelerinde olduğu gibi ülkemiz üniversiteleri tarafından üstlenilmemiş olmasının bedelini ülkemiz çok pahalı olarak ödemiştir. Bu yüzden üretici üniversite ilişkileri istenilen düzeye ulaşmamıştır. Bu hata mutlaka düzeltilmeli ve üretici ile Üniversite arasında köprü olan yayım servisleri kurulmalıdır. Üreticilerin genel eğitim seviyesi göz önüne alınarak yayım servislerini talep etmemeleri anlaşılabilir bir durum iken,Üniversitelerimizin yayım konusunda ısrarla bu göreve talip olmamaları üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Özel sektör veya üretici örgütlerinin üniversite ile ortak araştırma yürütememelerinin önündeki önemli bir mevzuat engeli de mevcut olan “döner

sermaye” kesintilerinin yüksekliđidir. Bu oran sűratle % 10 seviyelerine indirilmelidir. Őretici örgűtleri ile űzel sektűrűn ortak çalıřması teřvik edilmelidir.

TABLO 5: ŐNİVERSİTELER VE ARAşTIRMA KURUMLARI

ZİRAAT FAK.	GIDA MŪH.	VET.HEKİMLİğİ	ORMANCILIK	SU ŐRN.FAK
ATATŪRK ŐNV. ADNAN MENDERES. ŐNV AKDENİZ ŐNV. ANKARA ŐNV. ÇUKUROVA ŐNV. DİCLE ŐNV. EGE ŐNV. SŪTŪ İMAM ŐNV. MUSTAFA KEMAL ŐNV. 19 MAYIS ŐNV. SELÇUK ŐNV. TRAKYA ŐNV. ULUDAđ ŐNV. HARRAN ŐNV. ONSEKİZ MART ŐNV. İSPARTA SŪLEYMAN .D.Ő KTU OSMAN GAZİ ESKİřEHİR GAZİ OSMAN PAřA.Ő 100.YIL VAN .Ő	ADNAN MEN. ŐNV AKDENİZ ŐNV. ANKARA ŐNV. UKUROVA ŐNV. DİCLE ŐNV. EGE ŐNV. SŪTŪ İMAM ŐNV. MUSTAFA KEMAL ŐNV. 19 MAYIS ŐNV. SELUK ŐNV. TRAKYA ŐNV. ULUDAđ ŐNV. HARRAN ŐNV. FIRAT ŐNV.	ADNAN MEN.ŐNV ANKARA ŐNV. DİCLE ŐNV. ERCİYES ŐNV. FIRAT ŐNV. SELUK ŐNV. SELUK ŐNV ULUDAđ UNİ. KIRIKKALE.Ő KOCATEPE .Ő 19 MAYIS.Ő AKDENİZ .Ő 100 YIL .Ő KAFKAS.Ő MUSTAFA KEMAL .Ő ATATŪRK .Ő İSTANBUL.Ő HARRAN Ő	ANKARA ŐNV. TRAKYA ŐNV. ULUDAđ ŐNV. BALIKESİR ŐNV. DOKUZ EYLŪL. EGE ŐNV. K.DENİZ ŐNV. SAKARYA ŐNV. KAFKAS Ő KARA ELMAS.Ő	KTŪ DENİZ BİLİMLERİ İSTANBUL.Ő EGE.Ő 19 MAYIS .Ő S DEMİREL ÇUKUROVA FIRAT KTŪ SU ŐRŪNLERİ MERSİN AKDENİZ MUSTAFA KEMAL ON SEKİZ MART MUđLA.

Kaynak : *TŪBİTAK, TŪBA, TTGV,

6. Dİş TİCARET

Őlkemiz ihracatının yıla ra gűre deđiřen oranlarda %13 ile % 15 i tarımsal űretimden sađlanmaktadır .Őlkemiz tarımsal ihracat potansiyelleri gereken űnem ve ihtimam gűsterildiđinde bu rakamları daha da yukarı tařıyacak seviyededir. Tarıma dayalı sanayi ve gıda sanayi ile bu rakam birleřtirildiđinde bu rakam % 38 ler seviyesine űkselmektedir.

Tűrkiye űnemli bir tarım űlkesidir ve tarım ,tarıma dayalı sanayi ve gıda sanayiiimiz Tűrk ihracatının lokomotifidir.

Tarım ve gıda sektűrűnde dıřıřleri paydařları, Dıřıřleri Bakanlıđı, Dıř Ticaret Műsteřarlıđı ve Tűrkiye İhracatçılar meclisinden oluřmaktadır. Yine yeni kurulan ithalatçılar meclisi yine tim içindeki ihracatçılar tarafından kurulmuřtur. İthalatçılar melisinin aylık ve gűnlűk olarak takip edilen ihracat rakamlarına karřın ithalatın daha dűzenli ve kontrollű olarak yűrűtűlmesi amacıyla kurulduđu belirtilmiřtir.

Beş ayrı bölümde ele almaya çalıştığımız tarım gıda örgütlenmesi içine diğer dört guruba oranla az sayıda kurum içeren dış ticaret 'in özel sektör cephesinin en üst kuruluşu olan TİM; Özel sektör adına bütün ihracatçıları ,bugün faaliyette bulunan 58 ihracatçı birliğini,ihracatçı birliklerine hizmet veren 13 Genel sekreterliği ,icra komitesi madde bazında dengeli bir ağırlığa sahip olduğundan bütün ihracat kalemlerini temsil etmektedir.TİM; İhracatçıların ortak sorunlarına çözüm aramayı ,ihracatçıların sorunlarının tartışıldığı bir platform olmayı ,kamu ve özel sektör kuruluşları ile ihracatçıları arasında koordinasyon sağlamayı, ihracatın geliştirilmesi ve sorunların çözülmesi yolunda politikalar oluşturmayı,ihracatçıların yurtiçinde ve dışında üst düzey temsil edilmeyi görev edinmiştir.

TABLO 6 : DIŞ TİCARET

İHRACAT- BİRLİK VE DERNEKLER	İTHALAT- BİRLİK VE DERNEKLER
TÜRKİYE İHRACATÇILAR MECLİSİ AKDENİZ İHRACATÇI BİRLİKLERİ EGE İHRACATÇI BİRLİKLERİ ULUDAĞ İHRACATÇI BİRLİKLERİ ANTALYA İHRACATÇI BİRLİKLERİ GÜNEYDOĞU ANADOLU İHRACATÇI BİRLİKLERİ KARADENİZ İHRACATÇI BİRLİKLERİ ORTA ANADOLU İHRACATÇI BİRLİKLERİ DOĞU ANADOLU İHRACATÇI BİRLİKLERİ SALÇA İHRACATÇILARI DERNEĞİ D.KARADENİZ HUB. BAK. Y.T.M. İHRACATÇI BİRLİKLERİ İSTANBUL İHRACATÇI BİRLİKLERİ İSTANBUL TEKSTİL KONF. İHRACATÇI BİRLİKLERİ DENİZLİ TEKS. KONF. İHRACATÇI BİRLİKLERİ İGEME	TİM İTHALATÇI BİRLİKLERİ TÜM GIDA İTHALATÇILARI DERNEĞİ

7.AVRUPA BİRLİĞİNDE ÇİFTÇİ ÖRGÜTLENMESİ :

AB ülkelerinde çiftçiler, klâsik anlamda 3 boyutlu olarak nitelenebilen kooperatifler, ziraat odaları ve üretici birliklerinden oluşan demokratik örgütlere sahiptir. Bu yapı içerisinde; kooperatifler, çiftçinin ekonomik kolunu, üretici birlikleri, politika yönlendirme ve lobi oluşturma kolunu, ziraat odaları ise hükümet ile çiftçi arasında köprü görevi yapan mesleki kolunu oluşturmaktadır. Bu yapılanmada organizasyonların görev ve sorumluluklarını birbirinin tamamlar mahiyette olması çok önemlidir (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Raporu, 2000).

Avrupa Birliği bünyesinde çiftçileri mesleki boyutuyla temsil eden kuruluş "Tarımsal Organizasyonlar Komitesi" (COPA) dir. (COPA: Committee of Agricultural Organisations). COPA, 1958 yılında AB üyesi ülkelerin çiftçi kuruluşlarının bir araya gelmesiyle kurulmuştur. COPA 15 üyeli Birlikte 27 kuruluştan meydana gelmektedir. COPA'nın başlıca hedefleri, OTP'nin gelişmesi ile ilgili bütün konuları incelemek, tarım sektörünün çıkarlarını korumak, ortak çıkarlar için yeni çözümler bulmak ve AB otoriteleri ve Avrupa düzeyinde diğer organizasyonlar ve kurumlarla ilişkilerini sürdürmek ve geliştirmektir. (www.copa-cogeca.be, 2004).

COPA, AB'deki tüm çiftçilerin menfaatlerini koruyan ve onları temsil eden tek organizasyon olduğu gibi, Komisyon ve ulusal çiftçi organizasyonları arasındaki ilişkiyi sağlayan AB tarafından resmi olarak tanınmış bir kuruluştur (Öner, 1992).

COPA'nın kuruluşundan bir yıl sonra AB'deki tarımsal kooperatifleri temsilen "AB Tarımsal Kooperatifçilik Genel Komitesi" (COGECA) kurulmuştur. (COGECA: General Committee for Agricultural Cooperation in the European Community). COGECA, günümüzde, "AB Tarım Kooperatifleri Genel Konfederasyonu" adını almıştır. COGECA 17 üye organizasyondan oluşmaktadır. Bu organizasyon içinde 30 000'den fazla birim kooperatif yer almakta, kooperatiflerin yaklaşık dokuz milyon üyesi bulunmakta ve bu kooperatiflerde 600 000 üzerinde personel istihdam edilmektedir.

COGECA, kooperatifleri ilgilendiren tüm konularda Birlik politikalarının uygulanmasında ve genel çerçevenin çizilmesinde rol almaktadır. Esas amacı, Birlik organları ile yapılan tartışmalarda tarım ve balıkçılık kooperatiflerinin özel ve genel menfaatlerini korumaktır. Bir diğer amacı da kooperatiflere daha çok önem verilmesini sağlayarak Birlikteki yapısal olarak dezavantajlı bölgelerin geliştirilmesine çalışmaktır (www.copa-cogeca.be, 2004).

Dünyadaki ekonomik ve teknolojik değişimler sonucu ortaya çıkan değişim süreci Avrupa'daki üretici örgütlenmesinin üst yapısına yansımıştır. Bu çerçevede Avrupa'daki üretici örgütlerinin üst kuruluşları olan COPA, COGECA ve CEA 'nin güçlerini bir araya getiren yeni örgütlenme yapısı ortaya çıkmıştır. AB'nin genişleme süreci içinde kıta Avrupa'sının büyük bir kısmını kapsamaması bu süreci hızlandırmıştır. Ekim 2004 tarihi itibarıyla bu örgütler birleşmişlerdir.

AB ülkelerindeki diğer bir güçlü üretici organizasyonu ise üretici birlikleridir. Üretici birlikleri konu ve/veya ürün bazında ve dikey yönde bir yapılanma şekline sahiptir. Üretici Birlikleri kendi görüşlerini AB'de yetkili organlara anlatırlar ve yeni tarım politikalarının oluşturulmasında görev almaktadırlar. AB'de üretici birlikleri ülkelerin ihtiyaçlarına göre kurulmuş değişik yapı ve modeller oluşturmaktadırlar. Bu modellerin ortak yönü, ülkede bir Ulusal Tarım Konseyi bulunması ve Ulusal Çiftçi Birlikleri Federasyonunun Ziraat Odaları ve Tarım Kooperatifleri Federasyonları ile birlikte bu üst yapılanmada yer almasıdır (Tarımsal Üretici Birliklerinin Geliştirilmesine Yardım Projesi Toplantısı Notları, 1999).

Üretici birlikleri herhangi bir kâr amacı gütmeyen organizasyonlardır. Üreticiler bir araya gelerek kendi çıkarlarını korumaya çalışırlar. Ancak, üretici birliklerinin kâr amacı gütmeyen organizasyonlar olmaları, onların ekonomik aktivite veya fonksiyonlardan yoksun olmaları anlamına gelmez.

Üretici birlikleri, üyelerinin geniş kapsamlı ekonomik koşullarını analiz eder; girdi temini, zirai üretim, pazarlama ve kredi ile ilgili eksiklik ve boşluklar ve bu tür eksiklik ve boşlukların üstesinden gelmek için gerekli olan kapsamlı stratejileri ve tavsiyeleri tanımlar; veya hatta üyelerinin yararına olacak mevcut herhangi bir fırsatı en iyi şekilde değerlendirirler. Bu tür tavsiyeler, gerek Hükümete gerekse

özel sektör temsilcileri, bölgesel ticari kuruluşlar, araştırma ve geliştirme organları ve hatta medya gibi diğer uygun organlara aktarılır.

Üretici birlikleri, yukarıda belirtilen aktivitelerin en azından bir bölümünü gerçekleştirmek amacıyla kooperatif kurabilirler. Ancak, bu tür bir tercihin üstlenilmesi durumunda, çiftçi birliklerinin kendileri kooperatif konumuna gelmezler. Uygun olduğu ve arzu edildiği durumlarda, üretici birlikleri üyelerinin yararına aktiviteler gerçekleştirmek amacıyla şirket te kurabilirler. Ancak, bu şirketler ilgili ülkedeki şirket kurma kanunlarına uygun olarak kurulmalıdırlar. Yönetim kurullarına ise aynı çiftçi yöneticileri getirilebilir (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Raporu, 2000).

7. I. TARIM ŞURASI TARIMDA ÖRGÜTLENME KOMİSYONUNUN SONUÇ RAPORU

Bu bölümde 1997 yılında yapılan 1. Tarım Şurası Tarımda Örgütlenme Komisyonunun Sonuç Raporu değerlendirilmek ve karşılaştırmak amacıyla olduğu gibi aşağıya alınmıştır.

Tarımda Örgütlenme

Tarımda örgütlenme konusunda, mevcut durum görülmüş, amaç ve hedefler ortaya konarak ve çeşitli görüşler tartışılarak teklifler haline getirilmiştir.

Milli Tarım Politikalarının Genel Olarak Amaçları

- Üretim ve verimliliği ülkemizin gıda güvenliğini sağlamak
- Çiftçilerin gelirlerini ve refah seviyelerini yükseltmek
- Tarım ürünlerinde iç ve dış piyasada rekabet imkanı yaratmak
- Piyasaları istikrara kavuşturmak
- Sürdürülebilir bir takım sektörü sağlamak
- Gıda emniyeti ve kalitesini sağlamak
- Doğal çevrenin bozulmasını önlemek

.....olmalıdır

Tarımda örgütlenme bu temel hedeflere uyumlu bir şekilde geliştirmeli mevcut mevzuat değişen ve gelişen Türkiye'nin şartlarına göre yenilenmelidir.

1963 yılından itibaren ortak pazara aday olan ülkemiz 1993 yılında tam üye olmadığı halde, Gümrük Birliği'ne girdiğinden bazı mükellefiyetler yüklenmiştir.

Kısa bir dönem içinde Avrupa Birliği'ne girmemiz mümkün görülmekle birlikte, tarım sektörünün Ortak Tarım Politikasına uyum sağlaması zarureti üzerinde durulmuştur. Bunun için tarımda örgütlenmesinin, Ortak Pazar modeline benzer ve Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları dikkate alınarak yapılması görüşüne varılmıştır.

Avrupa Topluluğu'nda,

- Ortak Tarım Politikaları belirlenmesinde; AVRUPA BİRLİĞİ TARIMSAL ORGANİZASYONU(COPA),

- Kooperatifleri ilgilendiren tüm konularda Topluluk politikasının belirlenmesinde; AVRUPA BİRLİĞİ TARIMSAL İŞBİRLİĞİ GENEL KOMİTESİ (COGECA)
  - Ortak Tarım Politikasının uygulanması için gerekli harcamaları yapmak üzere kurulan;
- AVRUPA TARIMSAL YÖN VERME VE GARANTİ FONU (FEOGA) da,

Ülkemizin yer almasını sağlayacak benzer örgütlenmeye gidilmesinin uygun olacağına mutabakat sağlanmıştır.

Görüşmelerde; 10 no'lu- Tarımda Örgütlenme Raporu genel hatlarıyla benimsenerek aşağıdaki hususlarda ittifakla karar verilmiştir.

Üretici Organizasyonları: Kooperatifler;

Ülkemizde kooperatifleri tarım ve tarım dışı kooperatifler şeklinde iki grup altında inceleyebiliriz. Tarım kooperatifleri gerek konuları, gerek amaç ve ilkeleri, gerekse sosyal ve ekonomik işlevleri yönünden tarım dışı kooperatiflerden ayrılmaktadırlar. Ülkemizde ekonomik ve sosyal yapının bir gereği olarak en fazla gelişen kooperatifler, tarımsal kalkınma, tarım kredi, tarım satış, pancar ekicileri, sulama, esnaf kefalet, tüketim, konut yapı ve motorlu taşıyıcılar kooperatifleri olmuştur. Komisyonunuzda, tarımla ilgili kooperatiflerin 4 ayrı kanuna göre 2 ayrı bakanlık izni ile kurulmakta, 7 ayrı bakanlık ve kuruluşun ilgi desteği ile faaliyetlerini sürdürmekte olduğu belirtilerek, tarımsal kooperatiflerin tek kanun, ilgili olarak bakanlık çatısı altında toplanması üzerinde ısrarla durulmuştur.

- Çok amaçlı kooperatiflerde, çok sayıda kooperatif yerine çok ortaklı güçlü kooperatiflerin kurulması,
- Başarılı örneklerin desteklenmesi ve başarılı kooperatif sayılarının artırılmasına devam edilmesi,
- Projelerinin ortak çiftçilerin ihtiyaçları dikkate alınarak tespiti.

Tarım Kredi Kooperatifleri

- Tarım Kredi Kooperatiflerinde demokratikleşme yolunda önemli gelişmelerin olduğu belirilerek bağımsız bir yapıya kavuşturulması; ileride bankacılık hizmetlerine geçmek üzere mevduat toplama hizmetlerine başlayabilmesi,
- Dış Finansmana bağımlılığın azalarak öz kaynakların arttırılmasına önem verilmesi,
- Kooperatifler faaliyetlerinden elde edilen müspet fiyat farkının ortaklara risturn olarak verilmesi veya sermaye paylarına ilave edilmesi.

Tarım Satış Kooperatifleri

- Tarım Satış Kooperatiflerinin, devlet adına destekleme alımları yaptığıında, ortak-kooperatif ilişkilerinin mal satımından öteye gitmemesi nedeniyle, kooperatifçilik ilkelerine bağlı olarak bağımsız demokratik bir yapıya kavuşturulması,
- Öz kaynakların güçlendirilmesi,

- Kooperatiflerin işletmeleri ile birlikte mevcut yapılarının düzeltilerek birim kooperatiflerin satın alınan ürünü ilk işleme, değerlendirme devresinden sonra pazarlanması,
- Mevcut diğer işletmelerinin kooperatiftan ayrı hükmi şahsiyet halinde (anonim şirketler) kooperatif ortaklarına, kooperatiflere ve birliklere, işletmelerin mülkiyeti dahil devredilmesi,
- Elde ettikleri ürünlerin serbest piyasa ekonomisi içinde değerlendirilmesi,
- Elde edilecek müspet fiyat farkının risturn olarak ortaklara verilmesi veya sermaye paylarına eklenmesi,

Kooperatif Üst Kuruluşları:

- Kooperatiflerin bölge bazında veya ürün bazında kurdukları üst kuruluşların güçlendirilerek, denetim, eğitim ve temsilde görev verilmesi,
- Merkez birliğini kurmamış olan kooperatifler birliklerinin kısa sürede merkez birliğini kurarak Türkiye Milli Kooperatifler Birliği yapısının güçlendirilmesi,
- Bölge birlikleri ve merkez ve birliklerini tamamlayan kooperatiflere, özel kanunlarla kurulan kooperatiflerde olduğu gibi vergi, resim, harç ve diğer muafiyetlerin sağlanması,

Üretici Birlikleri:

Çiftçiler, kooperatiflerle çözemedikleri bazı problemlerin hali ve işbirliği içinde çalışmalarının gereği, muhtelif kanunlardan istifade ederek mahalli idarecilerin de desteği ile,

- Sulama Birlikleri
- Köye Hizmet Götürme Birlikleri,
- Hayvan İrk Islahı Birlikleri,
- Diğer Yetiştirici Birlikleri
- Zirai Mücadele Birlikleri

adında birlikler kurmuşlardır. Bu birliklerin gerçek ihtiyaç sahibi çiftçiler tarafından kurulması amacıyla çiftçi ve meslek kuruluşlarının görüşleri de alınarak hazırlanan Tarımsal Amaçlı Üretici Birlikleri Kanun Tasarısı'nın bir an önce ilgili Bakanlıkların görüşleri de alınarak Başbakanlığa sevk edilerek kanunlaştırılması,

- Kanun çıktıktan sonra mevcut üretici birliklerinin zaman içerisinde bu kanuna intibak ettirilmesi ve mevcut birliklerin görev, yetki ve sorumluluklarının bunlara devredilmesi,
- Yetiştirici Birliklerine de vergi, resim, harç istisnası sağlanması
- Önder Çiftçi Modelinin uygulanabilir bölgelere yaygınlaştırılması, desteklenmesi,
- Üretici Birliklerinin konularıyla ilgili çalışmalarda temsil edilmesi,
- Üretici Birliklerinin üst birliklerini kurulmalarının teşvik edilmesi.

Türkiye Ziraat Odaları Birliği:

Çiftçilerin meslek kuruluşu olan Ziraat Odaları Birliği uzun yıllardır faaliyet göstermesine rağmen kuruluş kanunlarındaki boşluk ve noksanlar, çiftçinin ilgisizliği sebebiyle istenen seviyeye gelmemiştir.

Parlamentoda bulunan “ Ziraat Odalar Birliği Kanunu”nun öncelikle çıkarılması , kanun yürürlüğe girdikten sonra,

- Çiftçi kütüklerinin sağlıklı bir şekilde tutulması,
- Ekonomik faaliyette bulunan diğer tarımsal kuruluşlara geren çiftçilerden, Ziraat Odalardan Çiftçi Belgesi alınması,
- Çiftçi eğitiminde Ziraat Odaları Birliğinin görev alınması,
- Zirai Yayım Hizmetlerine Ziraat Odaları Birliğinin katılması

Finansman:

Çiftçi kuruluşlarının desteklenmesinde, 134 yıldır hizmet veren T.C. Ziraat Bankası'nını,

Tarımsal yapının değişmesi, tarımda modern teknolojinin tatbikatı, tarımda ihtisaslaşma, tarımda çeşitli kooperatifler ve birlikler kurulması, bu kuruluşların ayrı ayrı kanunlara tabi olması ve diğer sebeplerle, tarımı tam olarak finanse edemediği görülmektedir. Kooperatiflerin ve üretici birliklerinin finansman ihtiyacının giderilmesi için prensip olarak bir kooperatifler bankasının kurulması uygun görülmüştür; ancak Beş Yıllık Kalkınma Planlarımızda da belirtildiği gibi Ziraat Bankasının, Kooperatifler Merkez Bankası gibi yapılandırılarak öncelikle Kooperatifleri ve Birlikleri Finanse etmesi.

Mevcut enflasyon kaynak maliyetinin düşürülebilmesi için;

- Uzun zamandır biriken görev zararlarının ödenmesi,
- Birer aile işletmesi olan çiftçilerin kredi ihtiyaçlarının karşısında; Halk Bankası ve KOBI kredilerinde olduğu gibi hazine kaynaklı ayrı bir fon kurularak bu fonun sadece kooperatif ve birliklerce kullanılması,
- Mahsul barem fiyatlarının kredi limitlerinin çiftçinin ihtiyacını giderecek şekilde yükseltilmesi,
- Yıllar içinde oransal olarak sürekli bir azalma gösteren Merkez Bankası reeskont kredilerinin yeniden yeterli hale getirilmesi,
- Açılış konuşmalarda ifade edildiği gibi kredi faizlerinin düşürülmesi,
- Örgütlü çiftçilere belirli oranlarda faiz indirimini yapılması,

Eğitim:

Gönüllü kuruluş olan kooperatif birlik ve meslek kuruluşlarında çiftçilerin eğitimi büyük önem taşımaktadır.

- Çiftçilerin kendi kuruluşları hakkında bilinçlendirilmesi, resmi kuruluşların verdiği eğitimin yanı sıra kooperatif, birlik ve meslek kuruluşlarının da eğitim hizmetinde görev alması,
- Bu eğitimde; kooperatifler, birlikler ve meslek kuruluşu konularına ağırlık verilmesi,

- Resmi kuruluşlarla işbirliği yapılarak tam teknolojisinin yaygınlaştırılması için çiftçi eğitimi yapılması, bilhassa salgın hastalıklar ve yaygın bitki zararlıları hakkında acil toplantı ve eğitim yapmaları ve alınacak tedbirlere iştirak etmesi,
- Zaman içerisinde eğitim, yayım, aşılama, suni tohumlama ve toplu zirai mücadele vb. hizmetlerin kooperatifler, birlikler ve meslek kuruluşlarının yapılması.

Denetim:

Sosyo-ekonomik amaçlı olan çiftçi kuruluşların da denetim büyük önem arz etmektedir.

- Devletin hukuki denetimleri dışında oto-kontrol sistemi esas alan özdenetimin yapılması,
- Kendi denetim kurumlarının yanında, kooperatiflerin ve birliklerin kendi üst kuruluşları tarafından denetlenmesi,
- Kooperatiflerde bağımsız denetim birimlerinin kurulmasına desteklenmesi,

Tarım Hizmet Götüren Kuruluşlar:

Komisyonumuzda, tarım hizmet götüren kuruluşların çok dağınık olması sebebiyle hizmetlerin tam olarak, zamanında, yeterli miktarda götürülemediği, engellendiği veya mükerrer hizmet sebebiyle kaynak israfına neden olduğu görüşüne varılarak;

- Tarım sektörünün tek çatı altında toplanması,.
- Değişik Bakanlık bünyesinde bulunan toprak su kaynaklarının korunması ve idaresi, yaban hayatının korunması ve idaresi, çay ve şeker pancarı yetiştiriciliği gibi yetiştiricilik hizmetleri ve ortak piyasa düzenleri gibi mekanizmalar, gıda ve beslenme ile ilgili hizmetler, tarımsal kooperatif ve birlikler, Dış Ticaret, Hazine ve Gümrük Müsteşarlığı bünyesindeki iç ve dış koruma ve destekleme hizmetlerinin Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın gözetim ve kontrolüne alınması,
- Toprak –Su hizmetlerinin tek bir genel müdürlük bünyesinde toplanarak, Toprak-Su Genel Müdürlüğünün kurulması,
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yürütülen çiftçi eğitim yayım hizmetleri, aşılama, suni tohumlama, bitki ve hayvan hastalıklarıyla mücadele, soy kütüğü tohum temizleme vb. hizmetlerin çiftçi organizasyonlarına (TZOB, yönetici birlikleri ve kooperatifleri gibi) zaman içinde devredilmesi,
- Aşı üretimi, suni tohumlama ve damızlık üretimi gibi konuların özelleştirilmesi,
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığının, gözetim ve kontrol hizmetlerini yerine getirmesi ve uygulama ile ilgili hizmetlerini taşra teşkilatına, mahalli idarelere, çiftçi organizasyonlarına devretmesi,
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığının günün şartlarına göre yeniden yapılandırılması,
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığının merkez ve taşra teşkilatlarının birbirleriyle irtibatlandırılması,
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığının dışındaki gıda ve beslenme ile ilgili hizmetlerin, bakanlık bünyesinde toplanarak dublikasyonların ve kaynak israfının önlenmesi,
- Tarımsal desteklemelerin, oluşturulacak bir kurul koordinasyonunda yapılması,

- Bakanlığın değişik birimlerinin bünyesindeki su ürünleri hizmetlerinin Bakanlıkta bir bütünlük içinde toplanması,
- Toprak Mahsülleri Ofisi ve TİGEM dışında bakanlığa ve diğer bakanlıklara bağlı KİT'lerin taksit taksit satılması ve toplanan paraların cari harcamalarda kullanılması yerine, özelleştirme planı dahilinde ilgili çiftçi kuruluşlarına veya bunların kuracakları organizasyonlara Karabük örneğinde olduğu gibi devredilmesi,
- Gen kaynaklarının korunması, tarım ve çevre ilişkileri konusunda çalışmalar yapacak Çevre ve Yaban Hayatı ile ilgili bir birimin oluşturulması

1.Tarım Şurası Sonuçları Özetleri :

Türkiye de tarım sektörünün milli ekonomi içerisindeki yeri ve önemi daha uzun yıllar devam edecektir. Tarım sektörünün sorunları tüm ülke ekonomisi ve politikasını yakından ilgilendirmektedir.Tarım sektörünün yapısal sorunlarının kısmen çözülebilmiş olmasına rağmen özellikle resmi ve sivil örgütlenmenin yeterince çözümlenmemiş olması sektörün sorunlarını daha da artırmaktadır. Sonuç olarak bu bağlamda alınabilecek önlemleri şöylece özetlemek mümkündür.

- Tarımdaki kurumsal örgütlenme, resmi ve sivil örgütlenme şeklinde iki ana başlıktaki değerlendirilmelidir. Sivil örgütlenme devletce desteklenmelidir.
- Resmi örgütlenme çerçevesinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın etkinliğini artıracak ürün ve konu bazında ihtisaslaşması ve görev tanımlarının yapılması, tarım ile ilgili tüm resmi ve sivil kuruluşların koordinasyonu Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca sağlanmalıdır.
- Çiftçi Kuruluşları ve Kooperatiflerde eğitim ve denetime ağırlık verilmelidir.
- TC. Ziraat Bankasıncı, öncelikle kooperatiflerin ve birliklerin finanse edilmesi sağlanmalıdır. KOBİ lerde olduğu gibi düşük faizli kredi verilmelidir.
- Halen dört farklı konuna göre çalışan tarımsal amaçlı kooperatiflerin tek bir kanun altında toplanarak kooperatifler arasında entegrasyon gerçekleştirilmelidir. Tüm kooperatiflerde demokratik kooperatifçilik ilkelerinin uygulanması, kooperatifçilik sorunlarının çözümlenmesine de yardımcı olacaktır.
- Mesleki amaçlı örgütlenme çerçevesinde ise halen TBMM'de bulunan Türkiye Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği(TZOB) nin mevcut konunun iyileştirici yeni kanun ile tarımsal amaçlı üretici birlikleri kanunu'nun çıkarılması gerekmektedir.

- Türkiye Tarım Konseyinin oluşturulması sağlanmalıdır.
- Tarım sektörünün birçok sorunu gelişmiş ülkelerdeki gibi çiftçilerin öz yönetiminde bulunduğu üretici organizasyonları tarafından çözülebilecektir. Başarılı bir çiftçi örgütlenmesi ülke tarım kaynaklarının daha rasyonel kullanılmasını gerçekleştirirken, oluşturacağı tarım politikaları ile hem devletin yükünü hafifletecek hem de tarımın ülke ekonomisine katkılarını artıracaktır.

1.Tarım Şurasının Uygulanma Durumunun Değerlendirilmesi

Sonuç raporunda yer alan konu başlıklarına göre I.Tarım Şurası Tarımda Örgütlenme Komisyonu özetle şu hususlar üzerinde görüş belirtmiş ancak bunların çok azı gerçekleştirilebilmiştir;

- Sivil örgütlenmenin devletçe desteklenmesi öngörülmüş olmasına rağmen bu alanda yeterli ve etkin bir çalışma sağlanamamıştır.
  - Tarımdaki örgütlenmede Tarım Bakanlığının tüm resmi ve sivil kuruluşların koordinasyonunu sağlaması öngörülmüş ancak burada da yeterli işbirliği sağlanamadığı gibi bu konuda Bakanlığa yeterli kaynak sağlanamıştır.
  - Çiftçi kuruluşları ve kooperatiflerde eğitim ve denetime ağırlık verilmesi hedeflenmiş ancak gözle görülür bir başarı sağlamamıştır.
  - Kooperatif ve çiftçi örgütlerinin finansmanında T.C.Ziraat bankası kaynakları artırılması öngörülmüş, uygulamada ise Banka tarımın finansmanından neredeyse tümüyle soyutlanarak tarımın finansmanı boşlukta kalmıştır. Bankanın Ziraat Krediler sekiyonu lağvedilmiş, burada çalışan yüzlerce Ziraat Mühendisi diğer kurumlara geçiş yapmışlardır.
  - Tarımsal amaçlı kooperatiflerle ilgili 4 kanun tek kanuna düşürülebilmiş, ancak 3' e düşürülebilmiştir.
  - Üretici Birlikleri yasası çıkarılmış olmasına rağmen kamuoyunda beklenen olumlu etkiyi sağlayamamıştır. Üretici Birlikleri yönetmeliği henüz çıkarılamadığı için uygulamada neler getireceği henüz belli değildir.
  - TZOB yasası çıkarılmış ancak bazı hükümleri çok kısa bir süre içerisinde iptal edildiği için, TZOB' nin hala mesleki çiftçi örgütü olarak tarım sektörüne yeterli katkıda bulunamayacağı ortadadır.
  - Türkiye Tarım Konseyi kurulması önerilmiş ancak gerçekleştirilememiştir.
- Tarımsal kaynakların daha etkin kullanımı açısından yeterli bir çiftçi örgütlenmesinin önü açılamamıştır.

8. SONUÇ ve ÖNERİLER

Tarım ve gıda sektörü sahip olduğu özellikler nedeniyle ülke ekonomisindeki önemini korumaktadır. Tarım Gıda sektörünün sorunlarının çözümü ülkemizdeki ekonomik ve sosyal sorunların da çözümünde büyük rol oynayacaktır. Özellikle Avrupa Birliğine üyelik müzakerelerinin başlayacağı önümüzdeki dönemde en önemli konuların başında tarım sektörü gelmektedir. Nitekim en zor müzakereler de tarım ve gıda sektöründe yaşanacaktır.

Türkiye'de ekonomik ve mesleki amaçlı bir çok kuruluş olmasına rağmen gerek ekonomik gerekse yasal engeller nedeniyle tarımın sorunlarının çözümünde beklenen sonuç alınamamıştır. Bu çerçevede tarım sektöründe örgütlenme sorunlarının çözümüne yönelik öneriler aşağıya çıkarılmıştır.

Türk tarımındaki sorunların nedeni üreticiler olarak algılanmakta ve çözümler üreticilerden ve Tarım Bakanlığından beklenmektedir. Tarımın bugünkü sorunlarının ve sağlıklı geleceğinin inşa edilmesi için üretici, ticaret, dış ticaret, kamu ve üniversite temsilcilerinin ulusal program ve AB tarımı mevzuatı doğrultusunda ortak bir çalışma programının müştereken yürütülmesi şarttır.

Tarımsal örgütler arasında yeterli koordinasyon sağlanamamıştır. Son olarak çıkarılan Üretici Birlikleri Yasası, Ziraat Odaları Birlikleri Yasasındaki hükümler ile kooperatiflerle aynı amaçları taşıyan hükümler içermektedir. Bu durum kuruluşları birbirine rakip duruma getirmektedir.

Bunun önlenmesi için Ziraat Odaları genel mesleki çiftçi organizasyonu olarak görev almalıdır. Üretici birlikleri sadece ürün bazında ihtisaslaşmayı sağlamalıdır. Kooperatifler ise ekonomik amaçlı faaliyet göstermelidir.

Üreticiler için çalışan oda,birlik ve kooperatifler,dernekler kurumlar sayıca çok olmasına rağmen bu kurumlar üretici menfaatlerine yönelik ortak çalışma yapamamakta sonuçta bundan en çok zararı üreticiler ve ülke kaynakları zarar görmektedir.

Son dönemde yaşanan gelişmeler sonucu tarım sektörüne finansman sağlayan T.C. Ziraat Bankasının etkinliği azalmıştır. Tarımın ve kooperatiflerin finansmanını üstlenecek AB mevzuatına uygun bir tarım finansman kurumu kurulmalıdır (FEOGA benzeri) . Burada kooperatifler bankası da alternatif olarak ele alınmalıdır.

Tarıma yapılan desteklerin üretici organizasyonları aracılığı ile yapılması, sonucunda da yapılan desteklerin üretime ve üreticiye yansması aynı zamanda da tarımda örgütlenme bilincinin ve uygulamasını sağlayacaktır.

Üretici organizasyonlarına sağlanan muafiyet ve istisnaların daha da geliştirilerek üreticilerin örgütlenmesi teşvik edilmelidir.

Halen üç farklı yasaya tabi tarımsal amaçlı kooperatiflerin tek bir yasa çerçevesinde birleştirilerek her bir kooperatif çeşidi için çerçeve anasözleşmeleri hazırlanmalıdır. Böylelikle kooperatiflerin yatay ve dikey entegrasyonu sağlanmış olacaktır.

Çiftçi eğitimi için ülkemizde çok sayıda tarım, hayvancılık ve gıda konusunda hizmet veren fakülte ve meslek yüksekokulu varken düzenli bir çiftçi eğitimi sağlanamamıştır. Devlet Üniversitelere mühendis yetiştir, ben onları kamu kuruluşlarında işe alıp yayım hizmetlerini üstlendiririm demiş ancak 1980 sonrasında itibaren bu hizmetler durma noktasına gelmiştir.

Bu durum üniversite ve üreticilerin ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.Gelişmiş ülkelerde üniversitelerin yayım servisleri vardır. Yayım servisleri üniversitelerimizde kurulmalı,

Üretici üniversite ilişkileri geliştirilmelidir. Yayım hizmetleri sadece ekonomi bölümlerinde yapılandırılmamalı her bölüm ürettiği bilgiyi üreticilere ulaştıracak şekilde bir yeni görev tarifi üniversitelere verilmelidir.

Üretici örgütleri bağımsız finans kaynaklarına sahip olmayan guruptur. Ticaret ve Dış ticaret temsilcilerinin kesintilerle kaynağında oluşturulan sağlıklı sürekli gelir kaynakları sahip olmalarına rağmen bu olanak üreticilerden esirgenmiştir. Son ziraat odaları ve üretici birlikleri kanun tasarısı bu yaklaşımın en yakın ve somut örneğidir. Ziraat Odaları ve Üretici birlikleri sağlıklı gelir sürekli kaynakları sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

Üretici örgütleri bağımsız finans yapılarına kavuşmadığı sürece etkili bir örgüt yapısına sahip olmayacak ve bu beşli bütünsel yapının en önemli ayağı üreticiler güçsüz örgütler olarak kaldıkça Türk tarım ve gıda sektörünün gelişimini

engelleyecektir. Bu yapının bizi ithalata bağımlı bir tarım ve gıda sanayiine doğru sürüklediği aşikardır.

Tarım ile ilgili kurumlar 7 yılda bir yapılan şura toplantılarının haricinde her yıl yapılan bir **Tarım Gıda kongresi** hayata geçirilmeli. Sektörün önemli paydaşları bu kongrede içinde bulundukları yılın ve gelecek yılın öngörülerinin yapıldığı. Kurum başkanlarının, Kurmay kadroların ve sekreteriyaların birbirlerini tanımaları sağlanmalıdır.

Dünyadaki ileri tarım teknolojilerindeki gelişmeler uydu görüntüleri verilerinin tarımsal mekanizasyon makinalarına aktarılması ile tarımsal mekanizasyon araçları akıllı çevreci, verimlilik sunan teknolojilere dönüşmüştür. Ülkemiz tarımsal üretimde global oyuncu olarak kalabilmek için bu teknolojileri müteahhit firmalar kanalı ile üreticilerin hizmetine sunmak zorundadır. Kamu ,özel sektör,ve üniversitelerde bu konuda yapılan parça parça projelere bütünsel bir yaklaşım ile birleştirilmelidir.

Tarım Bakanlığı Tarım Reformu (ARIP) projesi kapsamında elde ettiği üretici bilgilerini, özel sektör ile ve Üniversiteler ile paylaşmalı. Tarımsal Bilişim başlığı altında yapılan çalışmaları birleştirmelidir. Türk tarımı gelecek vizyonunu Tarımsal Bilişim üzerine kurmalıdır. Gelişmiş ülkelerde bilişim teknolojileri tarımsal üretimin her aşamasında devreye girmiştir.

İleri tarım teknolojilerinin ülkemize girmesine öncülük edecek, Türk tarım ürünleri ve gıda sektörünün ve Türk mutfağının dünyaya tanıtacak uluslar arası tarım gıda ürünlerimize ihracat fırsatları yaratacak bir ulusal fuar tüm ilgili paydaş kurumlar tarafından işbirliği ile oluşturulmalıdır.

Üretimden ihracata tüm ekonomik ve mesleki ve sosyal amaçlı üst örgütleri ortak bir yapıda buluşturan, sinerji yaratan, stratejik ortaklık temeline dayanan, birlikte kazanalım anlayışına dayanan örgütler arası bir bilgi alışverişine olanak sağlayacak bilgi ağı **Tarım Gıda Paydaşları ağı** kurulmalıdır. Bu önerinin benzeri 1997 tarım şurasında, tarım konseyi şeklinde önerilmişse de hayata geçirilememiştir. Aşağıda 1997’ de önerilen Türkiye Tarım Konseyinde sunulan öneri daha da geliştirilerek **TARIM VE GIDA PAYDAŞLARI AĞI** şeklinde açıklanmıştır.

Tarım ve Gıda Paydaşları Ağı

www.tarimpaydaslari.org

Ülkemizde özellikle tarım ve gıda sektöründeki kurumlar arasında eksikliği çokça hissedilen iletişimin ve etkileşimin sağlanması için tarım ve gıda bilgi sistemi portalına gereksinim vardır.

Bu şurada hedeflenen böyle bir tarım gıda bilgi sistemi portalın oluşumunu ve idamesini sağlaması. Bu konuda şura esnasında kurumların görüşlerini bir anket çalışması ile süzülerek bu portalının hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

Tarım ve Gıda Sektörü

Tarım sektörü, tarımsal üretim, gıda sanayii, tedarikçi sektörler, ilgili kamu kurumları, meslek örgütleri, gönüllü kuruluşlar, üniversiteler ve nihayet milyonlarca tüketici birbirine bağlı uzun bir zincirin parçalarıdır. Her biri bir diğerinin çıktısını girdi olarak kullanmaktadır.

Kamuda Yapılanma

Kamu tarafında yetki ağırlıklı olarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nda gözükmesine rağmen; yetkiler, Sanayi Bakanlığı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları ile Devlet Planlama Teşkilatı gibi farklı kamu kuruluşları arasında, hatta Başbakanlığa bağlı kuruluşlar ile Devlet Bakanlıklarına bağlı kuruluşlar arasında dağılmış, bir bütün olarak korunması gereken süreçler parçalanmıştır

Akademik Kuruluşlar

Bu süreçler içinde en etkili rolde bulunması gereken akademik kuruluşlar ne yetişen öğrenciler ve ne de tarım ile ilgili alanlarda yapılması gereken araştırmalar açısından tatminkardırlar. Ayrıca bu kurumların da süreçler içinde yerleri hemen hemen yoktur

Örgütlenme Çabaları

Gıda Dernekleri Konfederasyonu, Tarım Paydaşları Ağı, Ulusal Pamuk Konseyi, Ulusal zeytin konseyi ve çeşitli sektör dernekleri başarılı örgütlenme çabalarına örneklerdir. Ancak bugün içinde olduğumuz durum birkaç paydaşın bir araya gelerek çözebileceği bir sınırı aşmıştır.

1. Tarım Şurası

Türk tarım paydaşlarının en kalabalık olarak biraraya geldikleri 1997 yılında yapılan 1.Tarım Şurası'dır.

Şura kararları içinde tüm tarım konseyi kurulması kararı alınmasına rağmen uygulamaya geçmemiştir.

Tarım Üst Kurulu

İlgili bakanlar düzeyinde bir Tarım Üst Kurulu'nun kurulmuş olması önemli bir kazanımdır. Ancak, oluşturulması gereken ağ yalnız ilgili kamu kuruluşlarını değil, ondan daha önemli olarak tarım ve ilgili alanlardaki diğer aktörleri bir araya getirmek durumundadır

Tarım Paydaşları Ağı

Geleneksel olarak tüm sorumluluklarını devlete yükleyerek sadece talepte bulunma konumunu koruyan toplumumuz artık herşeyin devletten beklenmemesi gerektiği gerçeğini görmektedir.

Tarım Paydaşları Ağı bunun bir sonucudur.

Artık paydaşlar gerekli örgütlenmeyi devletten beklemeyecek, aksine, yaptığı örgütlenmeye devlet kurumlarını davet edecektir.

Tarım Paydaşları Portalı

Ülkemizde özellikle tarım ve gıda sektöründeki kurumlar arasında eksikliği çokça hissedilen iletişimin ve etkileşimin sağlanması için bir portal oluşumuna gereksinim vardır.

Bu şurada hedeflenen böyle **bir tarım gıda bilgi sistemi (Ek tablo 1)** portalın oluşumunu ve idamesini sağlaması konusunda kurumların görüşlerini bir anket çalışması ile süzerek bu portalın hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

ÖRGÜTLENMEDE YENİ EĞİLİMLER.. (EK TABLO 2)

AĞ YAPILANMASI (Ağ Yapılanması AB' nin Temel Felsefesidir.)

Etkileyen ve etkilenenlerin hepsini ve de onları bir hiyerarşi içine sokmadan bir araya getirebilecek bir örgütlenme biçimine ihtiyaç var.

Ağ (*network*) Tipi Yapılanma

«Ağ Tipi Yapılanma-ATY»

•Birbirinden farklı yapı, statü ve çalışma geleneklerine sahip kuruluşların, bir dizi ortak amaç çevresinde işbirliği yapabilmesi için öngörülüyor..

•Bütün bu kuruluşlar, bir merkeze bağlı olmak yerine eşit statüde üyeler olarak bir “ağ”ın düğümleri şeklinde birbirlerine bağlıdırlar..

NİÇİN?

Yeni bir yapılanma tipine niçin ihtiyaç var?

ÇÜNKÜ!!

•Rekabet çağında, bu gücü sağlayabilen 2 öge var:

(1) Yaratıcılık,

(2) Sinerjik ürünler üretebilmek

Sinerji ve “Sinerji Ürünü”

SİNERJİ ÖRNEKLERİ!!

•2 kişinin teker teker kaldıramayacakları bir yükü birlikte taşımaları bir basit sinerji ürünüdür..

•Daha sofistike bir sinerji ürünü: *Uluslararası anlaşmalar!*

•Dayanışma anlaşmaları (bireysel, örgütsel ya da uluslararası)

Sinerji örnekleri -devam-

•Bir meslek örgütü, bir kamu kuruluşu ve bir ticari kuruluş ortaklaşa bir proje yaparsa, proje sonunda ortaya çıkabilecek sonuçlar hiçbirisinin tek başlarına yapamayacağı kadar değerli olacaktır. İşte bu sinerji'dir.

Peki, geleneksel örgüt yapıları niçin bir araya kolay getirilemez?

Çünkü;

Her örgüt kendi kimliğini,

çalışma usullerini, misyonlarını

korumak isteyecektir..

Bu nedenle, farklı bir yapılanma

anlayışına gereksinim vardır..

Ağ Tipi Yapılanma'da..

- Patron yoktur (ya da herkes kendinin patronudur)
- Ağ'ı oluşturan kuruluşlar arasında ast-üst ilişkisi yoktur, herkes eşit statüdedir
- Tüm ilişkiler, düğümler arasındaki ikili, üçlü, çoklu anlaşmalarla (protokollar) yürütülür

Ağ Tipi Yapılanma'da..

- Yapılan anlaşmalara uyulup uyulmadığı, bütün tarafların üzerinde uzlaştığı bir **AĞ ODAĞI** tarafından izlenir..

- Nasıl izleneceği, evvelden belirlenmiş kurallara uyulmazsa ne yaptırım uygulanacağı, yine taraflar arasındaki anlaşmalarla belirlenir.

Ağ Tipi Yapılanma'da..

- Ağ Odağı'nın işlevi, ağı oluşturan düğüm noktalarının aralarında yapacakları anlaşmalara -bir noter gibi kimliksiz olarak- şahit olmak ve anlaşmaların ihlali halinde, yine tarafların baştan öngörecekları yaptırımları, onların öngörecekları biçimde uygulamaktır..

Ağ'a hangi aktörler ve nereye kadar katılmayı kabul ederler?

- Ağ başlangıçta, ona katılmayı kabul eden ve katılma sınırları konusunda birbirleriyle uzlaşabilen aktörlerden oluşmalı, daha sonra giderek genişlemeyi hedef edinmelidir. Buna Güven Çekirdeği denilebilir

- Bunu somutlaştırmak için, katılımcılardan neler isteneceği belirlenmelidir.

İddiasız ama güvenli ve doğurgan bir başlangıç olarak şunlar talep edilebilir:

- Ağ'ın saptanan / saptanacak amaçlarını benimsediğini beyan etmek,
- Ağ Odağı'nın işletme giderlerine ve denetimine gücü oranında katılmayı kabul etmek,
- Diğer paydaşlar ve Ağ Odağı ile yapacağı anlaşmalara (protokol) uymak ve yapılacak gözetimlere razı olmak..

TABLO 7 : TARIM VE GIDA PAYDAŞLARI KURUMLARI**ÜRETİCİ ÖRGÜTLERİ .**

ODALAR	KOOPERATİFLER	BİRLİKLER	DERNEKLER	VAKIF
TZOB	ÇUKOBİRLİK TARİŞ FİSKOBİRLİK KAYISIBİRLİK PANKOBİRLİK ANTBİRLİK BUR.KOZA SAT. KOOP BİR. TASKOBİRLİK TİFTİKBİRLİK GÜLBİRLİK KARADENİZBİRLİK MARMARA BİRLİK İNCİR BİRLİK KOZABİRLİK GAPBİRLİK GÜNEYDOĞUBİRLİK SU ÜRÜNLERİ KOOP. TARIM KREDİ KOOP. TÜRKİYE MİLLİ KOOP BİR.	TUYED TAHİL ÜRT.BİR SOYA ÜRT.BİR SULAMA BİRLİKLERİ ZEYTİN ÜRET. BİR T.DAM.SIĞIR.YTŞ. B. ARI YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİĞİ	ADN.ÇİFT.BİR EGE ÇİFT.BİR TRAKYA ÇİFT.BİR Ş.URF.ÖND.ÇİF.B. EKO.TAR.DER ZİRAATÇILAR DER. VETERİNER HEK..D VETERİNER TEKNİSYEN DER.	T.TARIMCILAR VAK. SU ÜRN.VAKFI TÜRKİYE KALKINMA VAKFI

TİCARET, SANAYİ, GIDA , MESLEK ÖRGÜTLERİ	
ODALAR	DERNEK VE VAKIF SENDİKA
TOBB	TUSİAD
ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI	GIDA DERNEKLERİ KONFEDERASYONU
GIDA MÜHENDİSLERİ ODASI	MUSİAD
ORMAN MÜHENDİSLERİ ODASI	TÜKODER
ÇEVRE MÜHENDİSLERİ ODASI	YAĞ SANAYİCİLERİ DERNEĞİ
VETERİNER HEKİMLERİ BİRLİĞİ	ÇAY SANAYİCİLERİ DERNEĞİ
TÜRK PAZARCILAR ODASI	GIDA KATKI MADDELERİ DERNEĞİ
	İPSALA ÇELTİK ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ
	MEŞRUBATÇILAR DERNEĞİ
	MEYVE SUYU ENDÜSTRİSİ DERNEĞİ
	NİŞASTA VE GLİKOZ ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ
	PİRİNÇ DEĞİRMENCİLERİ DERNEĞİ
	SUSAM TAHİN HELVA REÇEL ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ
	PAKDER
	UN SANAYİCİLERİ DERNEĞİ
	TÜRKİYE YUMURTA ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ
	YEM SANAYİCİLERİ DERNEĞİ
	YAĞ SANAYİCİLERİ DERNEĞİ
	ULUSAL PAMUK KONSEYİ
	ULUSAL ZEYTİN KONSEYİ
	ZEYTİN VE ZEYTİNYAĞI ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ
	TİSİT
	ZİMİD
	TRAKYA BİTKİSEL YAĞ SANAYİCİLERİ DERNEĞİ
	TÜRKİYE BİLİŞİM DERNEĞİ
	TÜRKİYE KALK.VAK.
	TEMA
	TAR.SİG.VAKFI
	TEK GIDA İŞ.SEN.
	TARMAK-BİR
	SED-BİR
	BESD-BİR
	TÜRK-TED
	TÜKODER
	GÜBRE ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ
	KÜLTÜR TEKNİK DERNEĞİ
	TÜSEMKOM
	YUMURTA ÜRETİCİLERİ BİRLİĞİ
	TÜRK ZİRAAT YÜKSEK MÜHENDİSLERİ BİRLİĞİ DERNEĞİ
	ZİRAAT MÜHENDİSLERİ BİRLİĞİ VAKFI

DIŞ TİCARET

İHRACAT- BİRLİK VE DERNEKLER	İTHALAT- BİRLİK VE DERNEKLER
TÜRKİYE İHRACATÇILAR MECLİSİ AKDENİZ İHRACATÇI BİRLİKLERİ EGE İHRACATÇI BİRLİKLERİ ULUDAĞ İHRACATÇI BİRLİKLERİ ANTALYA İHRACATÇI BİRLİKLERİ GÜNEYDOĞU ANADOLU İHRACATÇI BİRLİKLERİ KARADENİZ İHRACATÇI BİRLİKLERİ ORTA ANADOLU İHRACATÇI BİRLİKLERİ DOĞU ANADOLU İHRACATÇI BİRLİKLERİ SALÇA İHRACATÇILARI DERNEĞİ D.KARADENİZ HUB. BAK. Y.T.M. İHRACATÇI BİRLİKLERİ İSTANBUL İHRACATÇI BİRLİKLERİ İSTANBUL TEKSTİL KONF. İHRACATÇI BİRLİKLERİ DENİZLİ TEKS. KONF. İHRACATÇI BİRLİKLERİ İGEME	TİM İTHALATÇI BİRLİKLERİ TÜM GIDA İTHALATÇILARI DERNEĞİ

ÜNİVERSİTELER VE ARAŞTIRMA KURUMLARI

ZİRAAT FAK.	GIDA MÜH.	VET.HEKİMLİĞİ	ORMANCILIK	SU ÜRN.FAK
ATATÜRK ÜNV. ADNAN MENDERES. ÜNV AKDENİZ ÜNV. ANKARA ÜNV. ÇUKUROVA ÜNV. DİCLE ÜNV. EGE ÜNV. SÜTÇÜ İMAM ÜNV. MUSTAFA KEMAL ÜNV. 19 MAYIS ÜNV. SELÇUK ÜNV. TRAKYA ÜNV. ULUDAĞ ÜNV. HARRAN ÜNV. ONSEKİZ MART ÜNV. İSPARTA SÜLEYMAN .D.Ü KTU OSMAN GAZİ ESKİŞEHİR GAZİ OSMAN PAŞA.Ü 100.YIL VAN .Ü	ADNAN MEN. ÜNV AKDENİZ ÜNV. ANKARA ÜNV. ÇUKUROVA ÜNV. DİCLE ÜNV. EGE ÜNV. SÜTÇÜ İMAM ÜNV. MUSTAFA KEMAL ÜNV. 19 MAYIS ÜNV. SELÇUK ÜNV. TRAKYA ÜNV. ULUDAĞ ÜNV. HARRAN ÜNV. FIRAT ÜNV.	ADNAN MEN.ÜNV ANKARA ÜNV. DİCLE ÜNV. ERCİYES ÜNV. FIRAT ÜNV. SELÇUK ÜNV. SELÇUK ÜNV ULUDAĞ UNİ. KIRIKKALE.Ü KOCATEPE .Ü 19 MAYIS.Ü AKDENİZ .Ü 100 YIL .Ü KAFKAS.Ü MUSTAFA KEMAL .Ü ATATÜRK .Ü İSTANBUL.Ü HARRAN Ü	ANKARA ÜNV. TRAKYA ÜNV. ULUDAĞ ÜNV. BALIKESİR ÜNV. DOKUZ EYLÜL. EGE ÜNV. K.DENİZ ÜNV. SAKARYA ÜNV. KAFKAS Ü KARA ELMAS.Ü	KTÜ DENİZ BİLİMLERİ İSTANBUL.Ü EGE.Ü 19 MAYIS .Ü S DEMİREL ÇUKUROVA FIRAT KTÜ SU ÜRÜNLERİ MERSİN AKDENİZ MUSTAFA KEMAL ON SEKİZ MART MUĞLA.

*TÜBİTAK, TÜBA, TTGV,

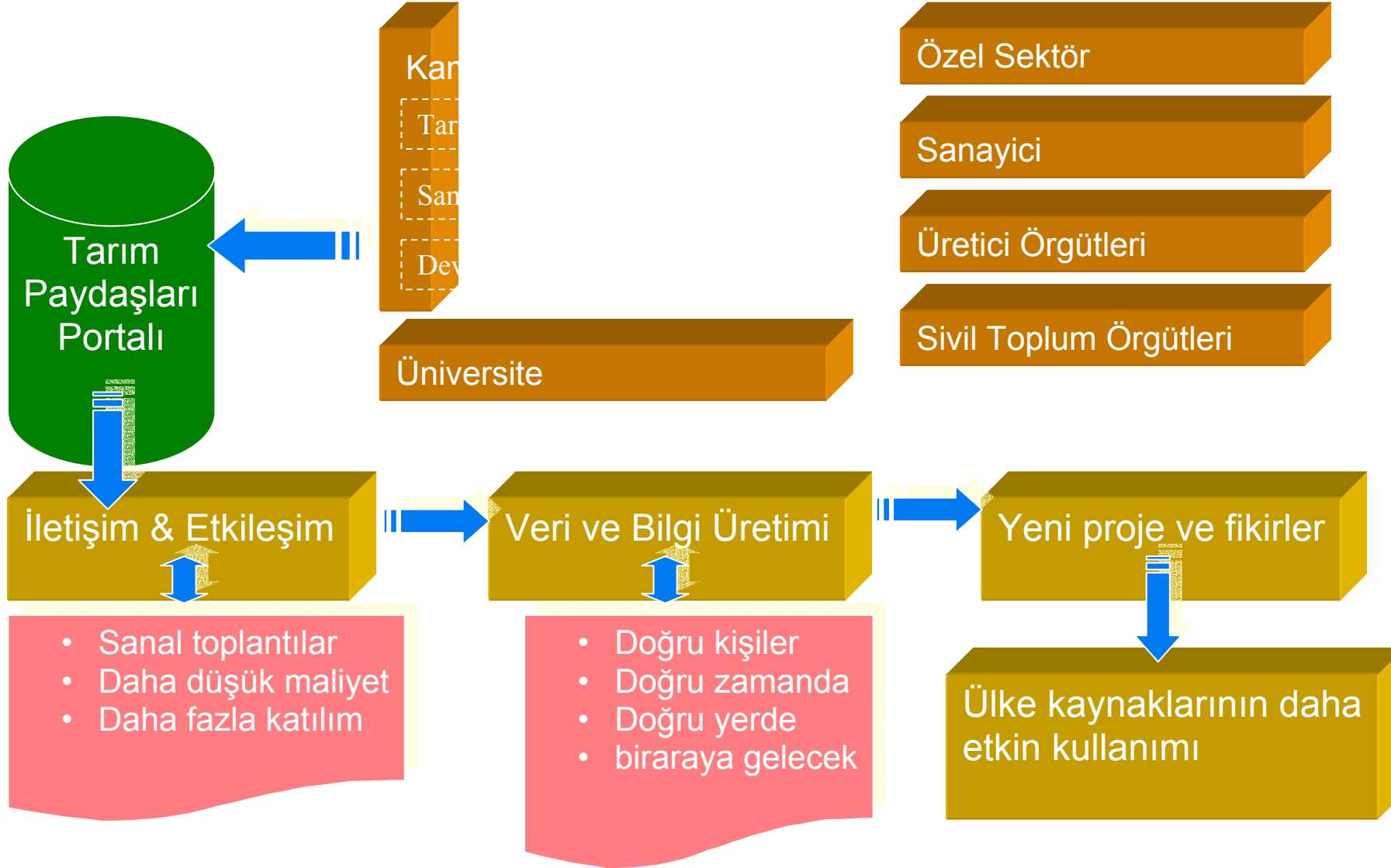
KAMU TARIM GIDA KURULUŞLARI

TARIM VE KÖYİŞLERİ BAK.	KAMU	ULUSLARARASI KURULUŞLAR
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI TARIM İL VE İLÇE MÜDÜRLÜĞÜ KÖY HİZMETLERİ KORUMA KONTROL GENEL MÜD. TAGEM TİGEM TMO TEDGEM YENİDEN YAPILANDIRMA KURULU TARIM REFORMU ARİP APK	BAŞBAKANLIK SANAYİ VETİCARET BAKANLIĞI DIŞ İŞLERİ BAKANLIĞI ORMAN BAKANLIĞI ÇEVRE BAKANLIĞI TÜRİZM BAKANLIĞI HAZINE MÜSTEŞARLIĞI DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI TBMM TARIM KOMİSYONU SİYASİ PARTİLER DSİ DPT GAP İDARESİ BAŞKANLIĞI GAP GİDEM İKOSGEP ZİRAAT BANKASI	DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ AVRUPA BİRLİĞİ TEMSİLCİLİĞİ DÜNYA BANKASI FAO IMF İFAD

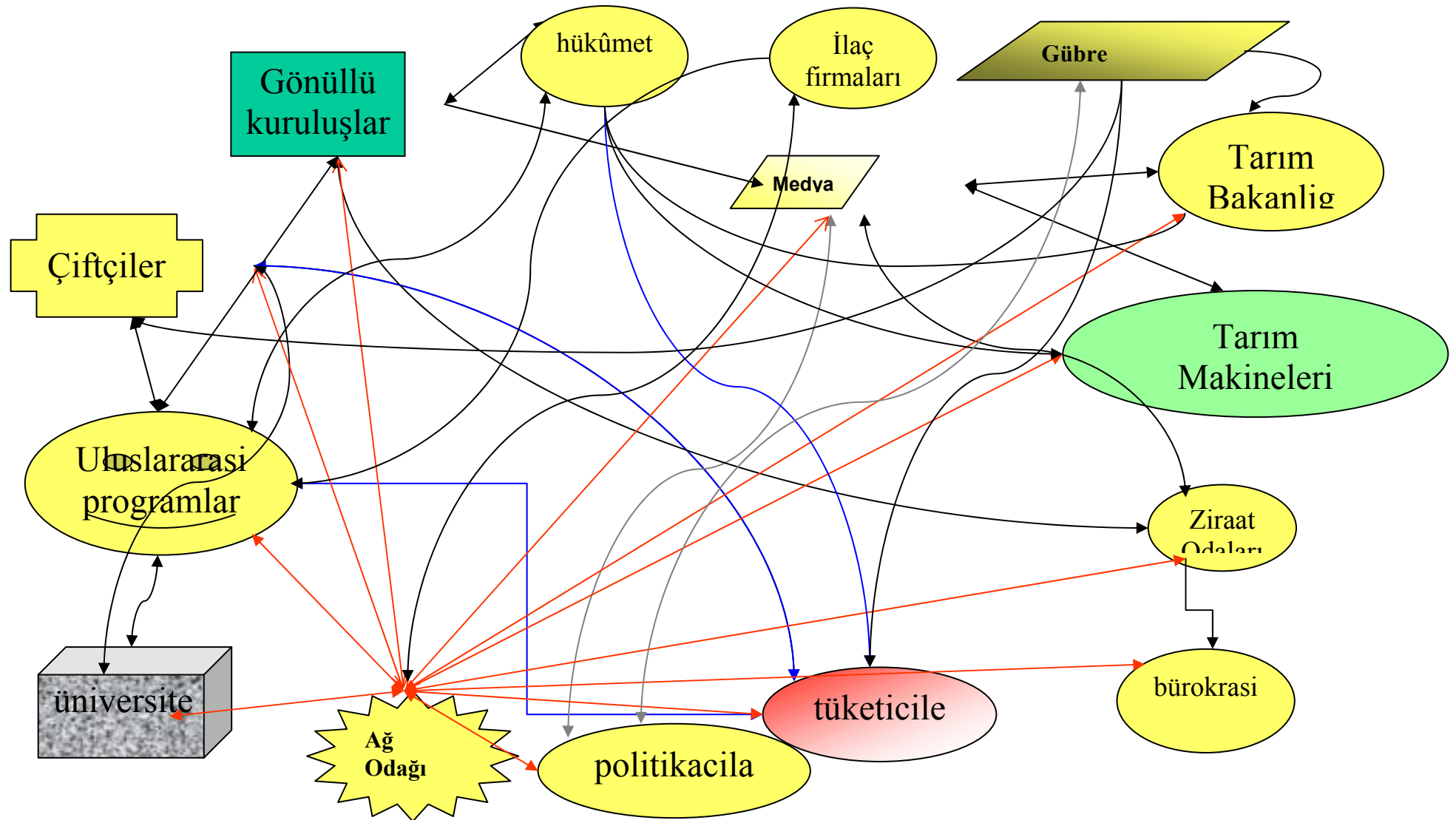
KAYNAKÇA :

- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, TEDGEM, 2004 Ankara
- TÜBİTAK
- TÜBA
- TTGV
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Raporu, 2000 Ankara
- Tarımsal Üretici Birliklerinin Geliştirilmesine Yardım Projesi Toplantısı Notları, TKB, 1999, ANKARA
- www. tarimpaydaşlari.org. 2004
- www. tzob.org.tr.2004
- www.copa.cogeca.be, 2004
- TÜBİTAK,Vizyon 2023 tarım Gıda Paneli 2003, Ankara
- Ağ yapılanması www.tinaztitiz.com.

EK TABLO 1 TARIM PAYDAŞLARI BİLGİ SİSTEMİ

EK TABLO 2 : TARIM PAYDAŞLARI AĞ YAPILANMASI

DİKKAT! Her kurumun tabi olduğu farklı yasal statüler, farklı geometrik şekillerle temsil edilmiştir..

AĞ YAPILANMASI İÇİNDE ÇEŞİTLİ KURUM VE KURULUŞLAR
(bağlantılar yalnızca gösterim amaçlıdır) v 2.0 - 29.05.03